

**Technická univerzita v Liberci
Ekonomická fakulta**

Studijní program: N 6208 Ekonomika a management

Studijní obor: Podniková ekonomika

**Finanční soustava v Turecké republice
The Financial System in the Republic of Turkey**

DP – EF – KFÚ – 2010 – 65

JANA ŠINDLEROVÁ

Vedoucí práce: prof. Ing. Anděla Landorová, CSc., KFÚ

Konzultant: prof. Dr. Hatice Doğukanlıs, Çukurova University (Adana, Turecko)

Počet stran: 96

Počet příloh: 0

Datum odevzdání: 5. ledna 2010

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne 5. ledna 2010

.....
Jana Šindlerová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat paní prof. Ing. Anděle Landorové, CSc., za odborné vedení diplomové práce, za užitečné informace, rady a připomínky, které mi poskytovala v průběhu psaní této práce.

Dále bych chtěla poděkovat celému kolektivu učitelů na Çukurovë Univerzitë v Adanë v Turecku, zejména pak prof. Dr. Hatice Doğukanlıs z ekonomické fakulty za její odborné konzultace k danému tématu.

Anotace

Tématem mé diplomové práce je Finanční soustava v Turecké republice. Při jejím zpracování jsem se zaměřila především na bankovní systém a sektor pojišťovnictví. Diplomová práce je rozdělena do pěti samostatných kapitol. První kapitola se zabývá stručnou charakteristikou země, jejím historickým vývojem, analýzou ekonomických ukazatelů a poslední část rozebírá členství Turecka v mezinárodních organizacích. Druhá část je věnována obecné charakteristice finanční soustavy, organizacím, které finanční soustavu regulují, a právní legislativě. Třetí kapitola podrobněji analyzuje, jakým způsobem funguje bankovní sektor. Čtvrtá kapitola je zaměřena na sektor pojišťovnictví. Poslední část je věnována působení Burzy cenných papírů v Istanbulu.

Klíčová slova

Turecká republika

Finanční soustava

Regulace a dohled

Právní legislativa

Bankovní systém

Komerční banka

Centrální banka

Pojistný trh

Pojišťovna

Předepsané pojistné

Pojištěnost

Burza

Annotation

The topic of my master thesis is “The Financial System in the Republic of Turkey”. I focused mainly on the banking system and insurance sector. The thesis is divided into five separate chapters. The first chapter deals with the brief characteristics of the country, its historical development, analysis of economic indicators and Turkey's membership in international organizations. The second part devotes to general characteristics of the financial system, organizations which regulate the financial system and legal legislation. The third chapter analyzes banking sector and the fourth chapter is focused on the insurance. The last part describes the way how the Stock Exchange in Istanbul operates.

Keywords

Republic of Turkey

Financial system

Regulation and supervision

Legal legislation

Banking system

Commercial bank

Central bank

Insurance market

Insurance

Premium (premium written)

Insurance penetration

Stock exchange

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	9
SEZNAM TABULEK	11
SEZNAM OBRÁZKŮ	12
ÚVOD.....	14
1. CHARAKTERISTIKA TURECKÉ REPUBLIKY.....	16
1.1 Základní údaje.....	16
1.2 Stručný historický přehled	19
1.3 Základní ekonomické ukazatele Turecka v současnosti	20
1.4 Členství Turecka v mezinárodních organizacích.....	23
2 FINANČNÍ SOUSTAVA TURECKA, REGULACE A DOHLED	27
2.1 Teoretická východiska	27
2.2 Finanční soustava Turecka.....	30
2.3 Regulace a dohled	32
2.3.1 Komise pro turecký kapitálový trh.....	33
2.3.2 Agentura pro bankovní regulaci a dohled	34
2.3.3 Ministerstvo financí.....	35
2.3.4 Turecká asociace bank	36
2.3.5 Centrální banka Turecké republiky	37
2.4 Legislativní úprava	40
3 BANKOVNÍ SOUSTAVA.....	42
3.1 Turecké bankovníctví na začátku 21. století.....	43
3.2 Základní charakteristika bankovní soustavy	45
3.2.1 Charakteristika bank a jejich vývoj	45
3.2.2 Analýza bankovního sektoru	52
3.2.2.1 Zisk, rentabilita a výkonnost	52

3.2.2.2	Vývoj úvěrového portfolia.....	54
3.2.2.3	Kapitálová přiměřenost.....	60
3.3	Komparace tureckého bankovního sektoru s ČR.....	60
4	POJIŠŤOVNICTVÍ	65
4.1	Pohled na historický vývoj tureckého pojišťovnictví	66
4.2	Instituce působící v pojišťovnictví.....	67
4.2.1	Asociace pojišťoven a zajišťoven Turecka	67
4.2.2	Dozorčí pojišťovnická rada působící v rámci Ministerstva financí.....	68
4.2.3	Turecký pojistný pool proti katastrofám	68
4.3	Založení pojišťovny a další náležitosti upravené zákonem	69
4.4	Turecký pojistný trh a vybrané ukazatele	71
4.4.1	Předepsané pojistné	71
4.4.2	Pojištěnost	74
4.4.3	Strukturální ukazatelé pojistného trhu.....	76
4.5	Komparace vybraných ukazatelů Tureckého pojistného trhu a ČR.....	77
5	BURZA A OBCHODOVÁNÍ S CENNÝMI PAPÍRY	81
5.1	Legislativní úprava upravující působení burzy v Turecku	81
5.2	Burza cenných papírů Istanbul.....	83
	ZÁVĚR.....	88
	SEZNAM LITERATURY.....	91

SEZNAM ZKRATEK

AIRCT	Asociace pojišťoven a zajišťoven Turecka, Association of the Insurance and Reinsurance Companies of Turkey
BAT	Turecká asociace bank, The Banks Association of Turkey
BRSA	Agentura pro bankovní regulaci a dohled, Banking Regulation and Supervision Agency
CBRT	Centrální banka Turecké republiky, Central Bank of the Republic of Turkey
CMB	Komise pro turecký kapitálový trh, Capital Markets Board of Turkey
CP	cenný papír
CPI	index spotřebitelských cen, consumer price index
CZK	česká koruna
č.	číslo
ČAP	Česká asociace pojišťoven
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EGM	Penzijní monitorovací centrum, Pension monitoring center
EU	Evropská unie, European Union
EUR	euro
HDP	hrubý domácí produkt
IBRD	Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj, The International Bank for Reconstruction and Development
ISE	Burza cenných papírů Istanbul; Istanbul Stock Exchange
ISB	Dozorčí pojišťovnická rada působící v rámci Ministerstva financí, Undersecretariat of Treasury Insurance Supervision Board
km ²	kilometr čtvereční
mil.	milion
mld.	miliarda
MMF	Mezinárodní měnový fond
např.	například

NATO	Severoatlantická aliance
No.	Číslo
obr.	obrázek
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, Organisation for Economic Co-operation and Developmentt
OSN	Organizace spojených národů, United Nations Organization
PMR	povinná míra rezerv
ROA	rentabilita aktiv, Return on Assets
ROE	výnosnost, Return On Equity
SDIF	Pojistný fond deposit, Saving Deposit Insurance Fund
tab.	tabulka
TARSIM	Zemědělský pojistný pool, Agricultural Insurance Pool
TCIP	Turecký pojistný pool proti katastrofám, Turkish Catastrophe Insurance Pool
tis.	tisíc
TL	turecká lira, Turkish Lira
TURKSTAT	Turecký statistický úřad
tzv.	tak zvaný
USA	Spojené státy americké, United States of America
USD	americký dolar, United States Dollar
WTO	Světová obchodní organizace; World Trade Organization

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Největší města Turecka podle počtu obyvatel.....	17
Tab. 2 Základní ekonomické ukazatele Turecka v letech 2000 – 2008 (v %)	21
Tab. 3 Základní funkce finančního systému.....	28
Tab. 4 Struktura finančního systému v letech 2002 – 2006	31
Tab. 5 Roční CPI a cíle CBRT v letech 2002 – 2011 (v %).....	38
Tab. 6 Povinná míra rezerv v roce 2008 (v %).....	39
Tab. 7 Počet bank a poboček v letech 2002, 2007 a 2008.....	48
Tab. 8 Koncentrace bankovního sektoru v letech 2002, 2006-2008 (v %)	50
Tab. 9 Příjmy a výdaje bankovního sektoru a tvorba zisku (v mld. TL).....	53
Tab. 10 Vývoj ROE a ROA v letech 2006 – 2008 (v %)	53
Tab. 11 Nesplacené úvěry k celkovým úvěrům u vybraných zemí 2006 - 2008 (v %).....	57
Tab. 12 Vybrané ukazatele bankovního trhu v roce 2008.....	61
Tab. 13 Vybrané ukazatele bankovního sektoru – Turecko a ČR v roce 2008 (v %)	63
Tab. 14 Porovnání světového pojistného trhu a Turecka v roce 2008	72
Tab. 15 Vývoj pojištěnosti na tureckém pojistném trhu v letech 2004 – 2008 (v %)	75
Tab. 16 Předepsané pojistné na 1 obyvatele v letech 2004 – 2008 (v TL).....	75
Tab. 17 Vývoj počtu pojišťoven a zajišťoven v letech 2004 - 2008	76
Tab. 18 Koncentrace pojistného trhu v roce 2008 (v TL, %).....	77
Tab. 19 Počet zaměstnanců v sektoru pojišťovnictví v letech 2004 – 2008	77
Tab. 20 Porovnání předepsaného pojistného v Turecku a ČR v letech 2004 – 2008 (v tis. EUR)	78
Tab. 21 Porovnání vývoje turecké a české pojištěnosti v letech 2004 – 2008 (v %)	80

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Geografická poloha Turecka	16
Obr. 2 Rozdělení Turecka podle regionů.....	17
Obr. 3 Porovnání věkového složení Turecka, ČR a Německa v roce 2008 (v %)	18
Obr. 4 Turecká vlajka	19
Obr. 5 Poskytnuté finanční prostředky v rámci pomoci EU v letech 2007 – 2012 (v mil. Eur).....	25
Obr. 6 Prvky globálního finančního systému a vztahy mezi nimi.....	27
Obr. 7 Složení bilance finančního sektoru k prosinci 2008 (v %).....	30
Obr. 8 Růst bankovního sektoru v letech 2004 – 2008 (mld. TL, %)	45
Obr. 9 Vývoj počtu bank v letech 1998 – 2008.....	48
Obr. 10 Vývoj počtu zaměstnaných osob v letech 1998 – 2008	49
Obr. 11 Celková suma aktiv bank podle akcionářů (v %).....	50
Obr. 12 Vývoj zisku v letech 2003 – 2008 (v mld. TL)	52
Obr. 13 Rozdělení bank dle ROE a jejich podíl na celkových aktivech 2008 (v %)	54
Obr. 14 Vývoj růstu objemu úvěrů v letech 2002, 2006 – 2008 (v mld. TL).....	55
Obr. 15 Struktura celkových úvěrů v roce 2008 (v %).....	55
Obr. 16 Dynamika růstu podnikových úvěrů a úvěrů domácností (v %).....	56
Obr. 17 Podíl nesplacených úvěrů domácností a nefinančních podniků na celkových úvěrech (v %).....	57
Obr. 18 Podíl devizových úvěrů na celkových úvěrech u vybraných zemích v roce 2008 (v %)	59
Obr. 19 Vývoj bilanční sumy v Turecku a ČR v letech 2004 – 2008 (v mil. EUR)	62
Obr. 20 Poměr celkové bilanční sumy k HDP v letech 2004 – 2008 (v %).....	62
Obr. 21 Vývoj zisku v letech 2004 – 2008 (v mil. EUR).....	63
Obr. 22 Vývoj předepsaného pojistného v letech 2004 – 2008 (v tis. TL)	72

Obr. 23 Vývoj podílu předepsaného pojistného v životním a neživotním pojištění 2004 – 2005 (v %)	73
Obr. 24 Podíl jednotlivých odvětví neživotního pojištění na předepsaném pojistném v roce 2008 (v %)	74
Obr. 25 Vývoj celkového předepsaného pojistného v Turecku a ČR 2004 – 2008 (v tis. EUR)	79
Obr. 26 Podíl životního a neživotního pojistného na celkovém předepsaném pojistném v roce 2008 (v %)	79
Obr. 27 Vývoj celkového předepsaného pojistného na 1 obyvatele v letech 2004 – 2008 (v EUR)	80
Obr. 28 Vývoj objemů obchodů na akciovém trhu ISE v letech 2000 – 2008 (v mld. TL)	86
Obr. 29 Tržní kapitalizace společností obchodovaných na ISE v letech 2000 – 2008 (v mld. TL)	87

ÚVOD

Tématem mé diplomové práce je finanční soustava v Turecké republice. Jedním z důvodů, proč jsem si vybrala právě toto téma, byl tříměsíční studijní pobyt v Turecku, při kterém jsem měla možnost zemi více poznat.

I když se téměř celé území Turecka nachází na asijském kontinentu a odlišuje se od evropských států v mnoha oblastech (klimatickými podmínkami počínaje, přes demografickou strukturu, parlamentní demokracii ovlivňovanou silnou rolí armády až po neoddiskutovatelnou úlohu náboženství), tak se již mnoho desetiletí snaží o začlenění do evropských struktur. Z tohoto pohledu byl pro Turecko zlomový rok 2005, kdy byly zahájeny přístupové rozhovory o vstupu do Evropské unie. Tento významný krok, který učinila Evropská unie, je dalším důvodem, proč jsem si pro zpracování své závěrečné práce vybrala právě toto téma. Zahájení negociačního procesu totiž nutí zemi k radikálním změnám týkajících se všech oblastí, finanční sféru nevyjímaje. Stalo se mi výzvou prozkoumat, jakým způsobem se turecká finanční soustava vyvíjí, jak funguje a jak se na ní projeví dopady celosvětové krize.

Podobnou práci zabývající se touto problematikou jsem nenašla mezi již zpracovanými diplomovými pracemi Ekonomické fakulty Technické univerzity v Liberci. Proto pokládám za vhodné podělit se o informace, o kterých jsem se během pobytu v zahraničí dozvěděla, s ostatními studenty, lidmi z akademického prostředí a veřejností.

Cílem této práce je popsat a pokud možno analyzovat vývoj a fungování hlavních oblastí turecké finanční soustavy, mezi které jsem zařadila bankovníctví, pojišťovnictví a okrajově se zmíním i o burzovních obchodech. V práci se snažím jednoduše vysvětlit legislativní úpravu hlavních odvětví finančního sektoru, zachytit jakým způsobem se vybrané subsystémy finanční soustavy Turecka vyvíjely v posledních pěti letech a seznámit čtenáře se základními ukazateli vybraných odvětví.

První kapitola je věnována základním charakteristikám národního hospodářství Turecka, jeho historickému vývoji, dále základním ekonomickým ukazatelům vyjadřujícím vlivy,

které působí na jednotlivé subsystémy finančního systému. Rovněž věnuji pozornost probíhajícímu procesu vyjednávání o vstupu do Evropské unie.

Druhá kapitola je zaměřena na prozkoumání finančního systému jako celku. Zejména se zabývá hlavními organizacemi, které regulují dění ve finanční soustavě nebo jiným významným způsobem ovlivňují finanční systém. Součástí je i výčet a stručná charakteristika základních právních předpisů.

Stěžejní částí práce jsou kapitoly týkající se fungování bankovní soustavy a pojišťovnictví. Příslušné kapitoly nastiňují, jakým způsobem se jednotlivé subsystémy finanční soustavy vyvíjely v posledních letech. Jsou v nich analyzovány základní ukazatele a právní legislativa. Závěr každé z těchto kapitol je věnován porovnání (pokud to bylo možné) základních ukazatelů tureckého finančního systému s ukazateli ČR.

V poslední části práce se zabývám problematikou kapitálového trhu a burzovních obchodů, avšak jen okrajově, neboť je tato oblast velmi široká a rozsáhlá.

Protože k danému tématu není zpracována žádná česká literatura, hlavním informačním zdrojem jsou zahraniční internetové stránky. Nepostradatelným „pomocníkem“ jsou anglické verze webových stránek organizací, které na jednotlivé subsystémy finanční soustavy dohlíží a regulují je, zejména jejich výroční zprávy.

1 CHARAKTERISTIKA TURECKÉ REPUBLIKY

1.1 Základní údaje

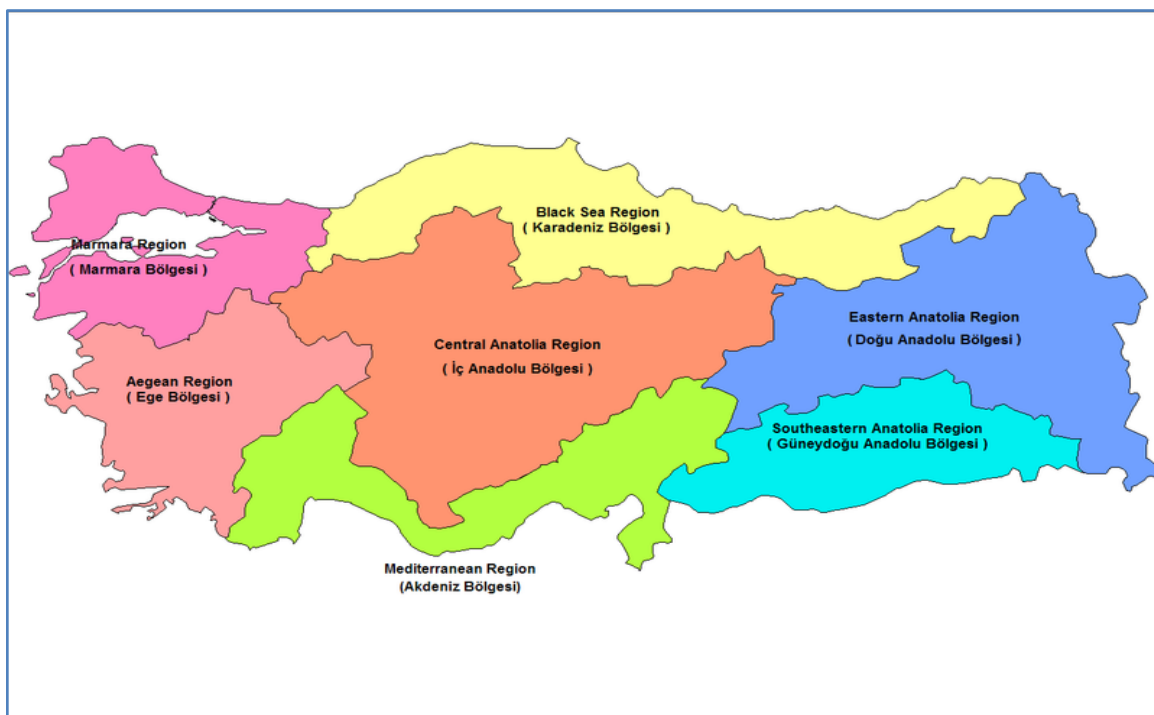
Turecko (oficiálním názvem *Türkiye Cumhuriyeti*, česky *Turecká republika*) je zemí rozkládající se na dvou kontinentech. Z menší části v jihovýchodní Evropě, větší část Turecka, 97 % země, se však nachází v Malé Asii. Turecko sousedí s Gruzíí, Arménií, Ázerbájdžánem, Iránem, Irákem, Sýrií a v evropské části s Řeckem a Bulharskem.

Obr. 1 Geografická poloha Turecka

Zdroj: Wikipedia [online]. [citace: 2009-09-20]. Dostupné z: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Turkey>>.

Hlavním městem je Ankara. Území Turecka se dělí na sedm regionů (Marmara, Black Sea, Eastern Anatolia, Central Anatolia, Aegean, Mediterranean a Southeastern Anatolia), které jsou dále rozčleněny na 81 provincií.

Obr. 2 Rozdělení Turecka podle regionů

Zdroj: Wikipedia [online]. [citace: 2009-09-20]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Turkey_Regions.png>.

Rozloha Turecka je 783 562 km² a řadí ho na 37. místo na světě. Podle údajů ze sčítání lidu v roce 2008 žije v zemi 71,5 milionu obyvatel s růstem ve výši 1,31 % ročně. Průměrná hustota obyvatel je 92 osob na km². Pět největších měst dle počtu obyvatel zobrazuje následující tabulka č. 1. [38]

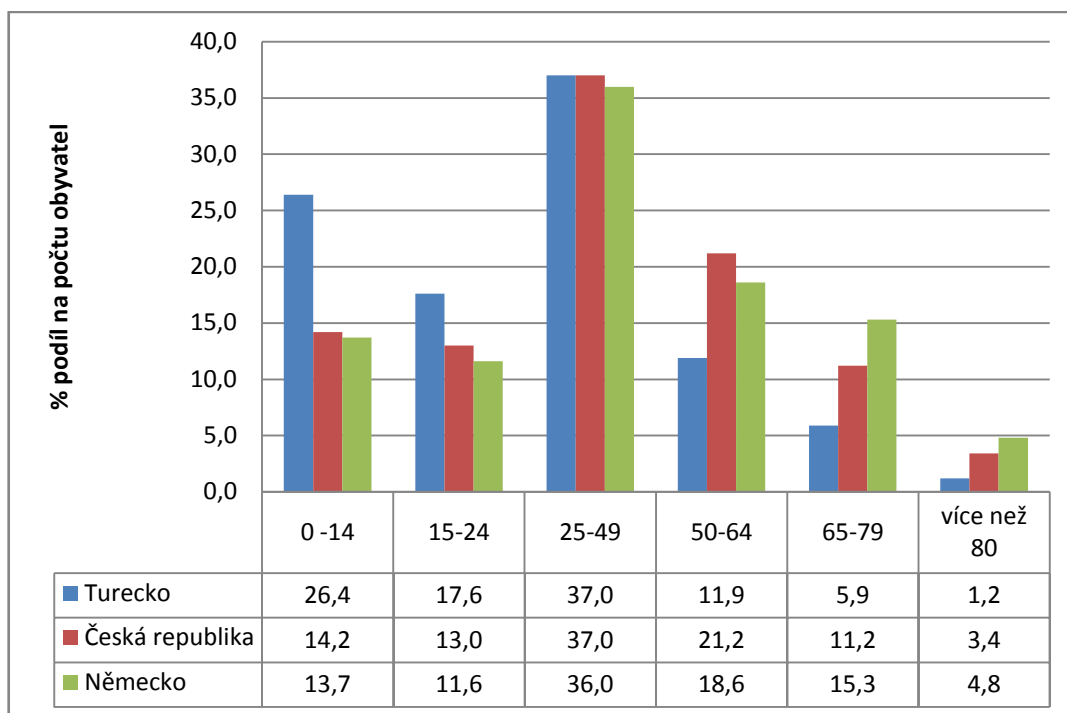
Tab. 1 Největší města Turecka podle počtu obyvatel

Pořadí	Město	Počet obyvatel
1.	Istanbul	12.573.836
2.	Ankara	4.466.756
3.	Izmir	3.739.353
4.	Bursa	2.439.876
5.	Adana	2.006.650

Zdroj: Wikipedia [online]. [citace: 2009-09-20]. Dostupné z: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Turkey>>. Vlastní zpracování.

70,5 % populace žije ve městech. Turecká populace se svým složením, např. oproti České republice či Německu, řadí k velmi mladým státům. Její věkové složení a porovnání s ČR a Německem je možné si prohlédnout v grafu na obr. č. 3.

Obr. 3 Porovnání věkového složení Turecka, ČR a Německa v roce 2008 (v %)

Zdroj: EUROSTAT [online]. People by age classes [citace: 2009-09-20]. Dostupné z: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00010&plugin=0>>. Vlastní zpracování.

Jediným úředním jazykem je turečtina. 99,7 % obyvatelstva jsou muslimové¹ a 0,3 % ostatní (ortodoxního, gregoriánského, židovského, katolického a protestantského vyznání). [23].

Turecká republika je parlamentní demokracie, která byla založena v roce 1923. Hlavou republiky je prezident. V srpnu v roce 2007 byl zvolen prezidentem Abdullah Gül. Prezidentovy povinnosti a odpovědnost jsou dány tureckou ústavou z roku 1982. Prezident může být osoba starší 40 let a musí mít vysokoškolské vzdělání. Je volen občany Turecka na dobu pěti let. Zákonodárnou moc vykonává Velké národní shromáždění, které má 550 poslanců volených ve všeobecných volbách na dobu pěti let. Výkonná moc je

¹Muslim je osoba, která vyznává Islám. Islám je monoteistické abrahámovské náboženství založené na učení proroka Muhammada, náboženského a politického vůdce působícího v 7. století. Slovo *islám* znamená „podrobení se“ či odevzdání se Bohu (arabsky Alláh). Počet muslimů je 1 až 1,8 miliardy, což z islámu činí po křesťanství druhé největší náboženství světa.

reprezentována prezidentem a Radou ministrů, která se skládá z předsedy vlády a ministrů. Předseda vlády je jmenován prezidentem republiky. Soudní moc vykonávají nezávislé soudy. [39]

Turecká vlajka je tvořena červeným podkladem. Přibližně v jejím středu jsou umístěny dva staré symboly islámu – bílý půlměsíc s bílou pěticípou hvězdou.

Obr. 4 Turecká vlajka

Zdroj: Wikipedia [online]. [citace: 2009-09-22]. Dostupné z: <://en.wikipedia.org/wiki/Flag_of_Turkey>.

1.2 Stručný historický přehled

Turecko je země s bohatou historií sahající až do sedmého století před naším letopočtem. Během let se na dnešním území Turecka vystřídalo mnoho civilizací. Na území Malé Asie se usadili Chetitě, Římané, vládla zde i Byzantská říše, která byla později vystřídána říší Osmanskou, jež postupně získala území v Evropě i Africe. Během let 1520 – 1566 za vlády Süleymana sahala Osmanská říše od severní Afriky a Iráku až po Balkán a Maďarsko. Během let sultanát svou moc ztrácel a říše se začala rozpadat. V roce 1914 vstoupila Osmanská říše do První světové války a připojila se na stranu Ústředních mocností². Ke konci války do Turecka vtrhla vojska Dohody a Turecko se stalo okupovanou zemí.

---

² K Ústředním mocnostem se řadilo Německo, Rakousko-Uhersko a v roce 1915 se přidalo Bulharsko. K zemím Dohody patřilo Spojené království, Francie a Rusko.

Po První světové válce se proti vládnoucí dynastii postavilo Hnutí za nezávislost, svolalo do Ankary Národní shromáždění a zvolilo Mustafu Kemala předsedou revoluční vlády. Hnutí za nezávislost se v čele s Mustafem Kemalem podařilo odrazit útok řecké armády a svrhnout Osmanský sultanát. V roce 1923 byla založena Turecká republika, v jejímž čele stál Mustafa Kemal – tzv. Atatürk – Otec Turků. Atatürk zavedl mnoho reforem - mimo jiné povinnou školní docházku, arabské písmo bylo nahrazeno latinkou, zrušil polygamii, zavedl rovnoprávnost žen ve společnosti, v roce 1930 získaly ženy všeobecné volební právo. Významně se prosadil i v roli mírotvorce a jeho pomník je téměř v každém městě.

Po Atatürkově smrti už zůstává politický směr víceméně stabilní. V roce 1952 Turecko vstoupilo do NATO a pokračovalo ve své proevropské orientaci. Na tomto faktu nezměnily nic ani vojenské převraty, které vždy po několika letech vrátily moc zpět do civilních rukou.

Důležitým historickým okamžikem bylo vyhlášení samostatné Kyperské republiky v roce 1960. Rok po získání samostatnosti se rozhořel konflikt mezi Turky a Řeky, který vyvrcholil vstupem jednotek OSN na území Kypru v roce 1964, kdy byla vytvořena tzv. zelená linie. Hlavním důvodem sporu byl fakt, že turečtí Kypřané požadovali vytvoření vlastní republiky a se skutečností, že byla vytvořena „jediná“ Kyperská republika, se nesmířili. V roce 1983 byla vyhlášena Severokyperská republika, která byla oficiálně uznána pouze Tureckem. S řešením problému přišel generální tajemník OSN Kofi Annan. Jeho cílem bylo sjednocení ostrova. V roce 2004 proběhla v každé části ostrova referenda, která dopadla velmi překvapivě: 65 % tureckých Kypřanů se v referendu vyjádřilo pro, avšak řečtí Kypřané sjednocení odmítli. V této souvislosti připomínám, že uznání jižní části Kypru tureckými Kypřany je jednou z podmínek potencionálního vstupu do EU.

[4], [32]

1.3 Základní ekonomické ukazatele Turecka v současnosti

Turecko lze charakterizovat jako relativně vyspělou, průmyslově agrární zemi. Je však nutné podotknout, že vyspělý západ země v čele s Istanbulem a východní část Turecka

nelze srovnávat. Na východě žije 37 % populace, jejíž podíl na HDP je však pouze 22 %. Západ se zbývající části populace se na HDP země podílí 78 % a HDP na hlavu zde vůči průměru Turecka dosahuje 123 %. Pokud bych měla porovnat celkovou ekonomickou vyspělost Turecka s jinými evropskými státy, příliš se neliší od Bulharska a Rumunska. Na druhou stranu je třeba zdůraznit, že turecká ekonomika je velmi dynamická a díky demografické struktuře má značný potenciál. [3, 16]

V roce 2005 označila Evropská komise ve své zprávě Turecko jako fungující ekonomiku, zároveň však podotkla, že makroekonomická nerovnováha stále zůstává. [26]

V tabulce číslo 2 je možné si prohlédnout základní ekonomické ukazatele země.

Tab. 2 Základní ekonomické ukazatele Turecka v letech 2000 – 2008 (v %)

Ukazatel	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Reálný růst HDP	6,8	-5,7	6,2	5,3	9,4	8,4	6,9	4,5	1,1
Míra inflace	53,2	56,8	47	25,3	10,1	8,1	9,3	8,8	10,4
Míra nezaměstnanosti	6,5	8,4	10,3	10,5	10,3	10,2	9,9	9,8	11,2

Zdroj: Eurostat, OECD, Světová banka. Vlastní zpracování.

Turecko je země, která se na začátku 21. století vyrovnala s poměrně hlubokou krizí. Tato krize donutila tureckou vládu k razantnímu řešení a v květnu 2001 byl zveřejněn tzv. Program na přeměnu Turecka v silnou ekonomiku (Program for transition to strong economy), který si kladl tyto cíle:

1. zavést měnovou politiku, která zajistí cenovou stabilitu a zabezpečí efektivní boj s inflací;
2. provádět disciplinovanou finanční politiku;
3. posílit strukturu finančního sektoru, zejména bankovníctví;
4. zavést základní nosné předpisy, které zajistí efektivitu, flexibilitu a transparentnost ve všech ekonomických jednotkách. [21]

Deklarace autonomie a instrumentální nezávislosti CBRT a zavedení plovoucího směnného kurzu byly dva hlavní nástroje, které byly použity pro boj proti inflaci. Důsledkem stanovení těchto cílů byl přijat nový zákon, který jasně stanovil, že hlavní cíl

CBRT je zajištění cenové stability, jež je dosahováno implicitním cílováním inflace. [21]
Výše uvedená opatření, jak je zřejmé z tabulky 2, v dalších letech zajistila pokles inflace.

Stabilního a vysokého tempa růstu a pozitivního vývoje makroekonomických veličin nebylo dosaženo pouze realizací cílů stanovených ve výše zmíněném programu. Velkou měrou se na tom podílel i celkový růst celosvětové ekonomiky, politická stabilita v zemi a zvýšený zájem turecké vlády o členství v EU. Tyto skutečnosti uvádí tabulka číslo 2, ve které lze vidět propad reálného růstu HDP v roce 2001 oproti roku 2000 na -5,7 %. Po té následoval vzestup a v letech 2003 až 2007 se průměrný roční reálný růst pohyboval okolo 7 %.

HDP v roce 2007 bylo tvořeno z 8,9 % zemědělstvím, 28,3 % průmyslem a největší podíl, tj. 62,8 %, tvořily služby. [36]

K prudce se rozvíjejícím oborům patří automobilový průmysl, který se po poklesu růstu ekonomiky v roce 2001 stal nejdynamičtější se rozvíjejícím odvětvím Turecka. Nyní však dochází k poklesu růstu z důvodu celosvětové krize. Celkový propad průmyslu je způsoben zejména výrazným snížením zakázek ze zahraničí. Mezi další klíčové oblasti patří spotřební a zpracovatelský průmysl. Přibližně třetina celého území Turecka je zemědělsky obdělávána a využívána. Turecko je soběstačné ve všech základních zemědělských produktech a část produkce se vyváží. Zemědělství v zemi je však velmi neefektivní a zastaralé a potřebuje hlubokou reformu, která bude finančně velice náročná. [16]

V roce 2008 Turecko zasáhla celosvětová ekonomická krize a růst HDP se výrazně zpomalil. V prvním čtvrtletí roku 2009 meziroční růst klesl o 13,8 % a Světová banka očekává, že v roce 2009 dojde k poklesu tureckého hospodářství o 5 %. V roce 2008 HDP dosáhl úrovně USD 740 miliard, což Turecko zařadilo na 16. místo na světě. [37]

Jak snad každou zemi, tak i Turecko, zasáhla globální finanční krize, která začala v létě v roce 2007 ve Spojených státech amerických. V září v roce 2008 pak vyvrcholila pádem americké investiční banky Lehman Brothers. Globální finanční krize se pak na přelomu let

2008 a 2009 přelila do druhé fáze, která je spojena s ekonomickou recesí. Turecká vláda se snažila, podobně jako všechny země po celém světě, zmírnit negativní dopady ekonomické krize a přijala následující opatření:

- úvěrové dotace poskytované malým a středním podnikům a vývozcům z EXIMBANK (Export Credit bank of Turkey) byly zvýšeny;
- byla dočasně snížena daň z přidané hodnoty z 18 % na 8 % a to na dobu tří měsíců;
- byla dočasně snížena speciální spotřební daň, která se vztahuje na automobily a další produkty dlouhodobé spotřeby (např. automobily, nábytek či spotřební zboží), a to rovněž na dobu tří měsíců;
- byl přijat tzv. "Asset Peace Law", jehož hlavním cílem bylo umožnit fyzickým i právnickým osobám, aby převedly majetky a fondy, které vlastní v zahraničí, do turecké ekonomiky, a to za zvýhodněných podmínek 2 % daně (tato možnost platila do konce října 2008);
- bylo umožněno platit daně na splátky; daně, které byly splatné k 1. září, bylo možné splatit v 18 splátkách, a to až do prosince 2008;
- byly sníženy platby na sociální zabezpečení placené ze strany zaměstnavatele;
- a další. [18, 15]

1.4 Členství Turecka v mezinárodních organizacích

Turecko je členem mnoha mezinárodních organizací. V roce 1947 se stalo členem Mezinárodní banky pro obnovu a rozvoj (IBRD) a Mezinárodního měnového fondu (MMF). Do NATO vstoupilo v roce 1952, podílelo se na založení OECD v roce 1960. Dále je členem OSN, WTO a dalších mezinárodních organizací. [16]

Jednoznačnou prioritou Turecka posledních let je vstup do Evropské Unie (EU). O vstup se snaží již od roku 1963, ale až v roce 1999 mu EU přiznala status kandidátské země. V říjnu roku 2005 byly zahájeny přístupové rozhovory. Níže se pokusím ve stručnosti popsat, jak celý proces bude probíhat a jaké podmínky musí Turecko splnit.

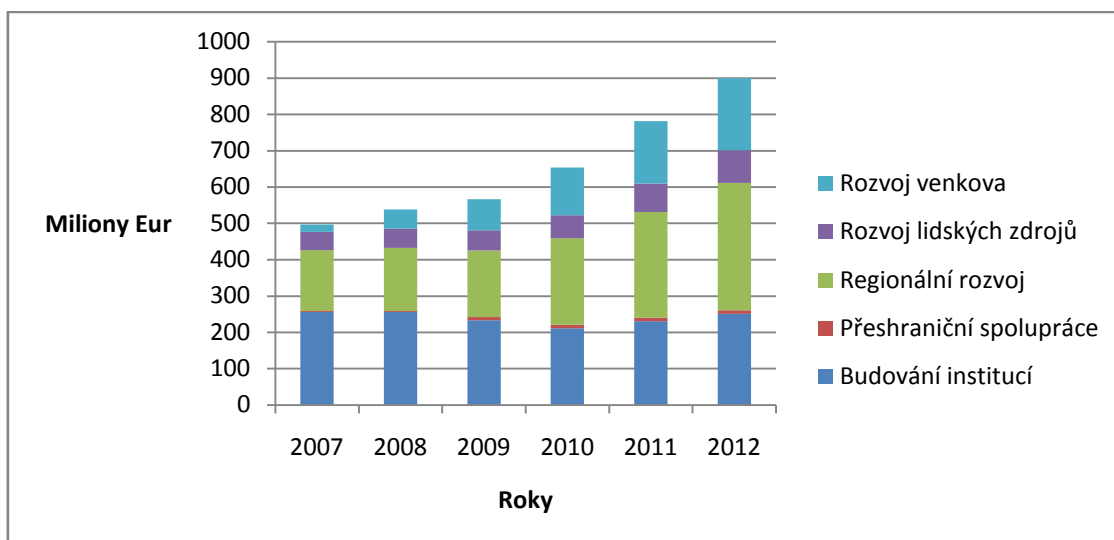
Vstup do EU komplikuje řada skutečností. Turecko je totiž specifickým kandidátem. V současnosti by bylo druhou nejlidnatější zemí EU a navzdory rychlému ekonomickému růstu je hospodářsky velmi nevyváženou zemí. Mezi další často zmiňovaná specifika patří fakt, že většina území leží v Asii, hlavním náboženským vyznáním je islám, armáda má velký vliv v politice a země má dlouhodobé problémy s dodržováním lidských práv zejména žen a menšin.

Aby Turecko mohlo vstoupit do EU, musí dojít ke splnění následujících podmínek, které byly stanoveny v tzv. Vyjednávacím rámci:

- Splnění kodaňských kritérií:
  - stabilita institucí garantujících demokracii, vláda zákona zajišťující lidská práva, respekt k menšinám a jejich ochranu;
  - existence funkční tržní ekonomiky a schopnost vyrovnat se s konkurenčními tlaky a tržními silami uvnitř unie;
  - schopnost plnit povinnosti vyplývající ze členství, včetně oddanosti cílům politické, hospodářské a měnové unie. [27]
- Splnění závazku k „dobrým“ sousedským vztahům a mírovým řešením zahraničních sporů.
- Ochota Turecka spojená s řešením kyperské otázky a ochota s Kyprem spolupracovat.
- Splnění závazků stanovených v Asociační smlouvě, zejména pak rozšíření celní unie o nové členy. [27]

Na plnění těchto požadavků dohlíží Evropská komise a o jejich plnění ve svých pravidelných zprávách informuje Evropskou radu.

Aby bylo možné ze stran kandidátských zemí výše uvedené požadavky plnit, plyne jim z fondů EU finanční pomoc, viz obr. 5. Jejím hlavním cílem je urychlit a podpořit reformy, které jsou ke členství nezbytné.

Obr. 5 Poskytnuté finanční prostředky v rámci pomoci EU v letech 2007 – 2012 (v mil. Eur)

Zdroj: Evropská komise [online]. [citace: 2009-09-28]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/financial_en.htm>. Vlastní zpracování.

Když byla v říjnu 2005 zahájena přístupová jednání, byl jejich obsah rozdělen do celkem 35 negociačních kapitol. Jediným orgánem, který může zahájit vyjednávání a kapitolu uzavřít, je Rada EU. První kapitola Věda a výzkum byla uzavřena v červnu 2006. V současné době se projednávají další kapitoly (např. ochrana zdraví a ochrana spotřebitele, finanční kontrola, zdanění). [28]

Aby mohlo docházet k dalšímu rozšiřování, také EU musí projít značnými změnami. Mezi často diskutovaná témata patří i tzv. „absorpční kapacita“, která se opírá o fakt, že ani takový „kolos“ zemí jako je Evropská unie není bezedný a že jakýkoliv nový člen může relativní funkčnost a rovnováhu tohoto původně západoevropského společenství narušit. V souvislosti se vstupem Turecka do Unie mezi diskutovaná témata patří institucionální reforma, která by ovlivnila celkové uspořádání a fungování Unie, reforma zemědělské politiky a politiky soudržnosti, na které jdou ze společného unijního rozpočtu asi 2/3 finančních prostředků. [3], [32]

Z výše uvedeného je patrné, že musí obě strany projít zásadními společenskými změnami, aby Turecko do EU mohlo vstoupit a aby se zachovala životaschopnost a akceschopnost celého společenství. K členství Turecka v Unii vede ještě dlouhá cesta. Nejbližší možný termín vstupu je rok 2014, kdy bude stanoven nový finanční rámec. Svým vstupem do

Evropské unie by Turecko Evropě mohlo pomoci posílit proces dynamizace konkurenceschopnosti, byl by to přínos v otázce globální bezpečnosti a v otázce vyrovnání se s rozmanitostí, se kterou má dnešní Evropa značné problémy. [33]

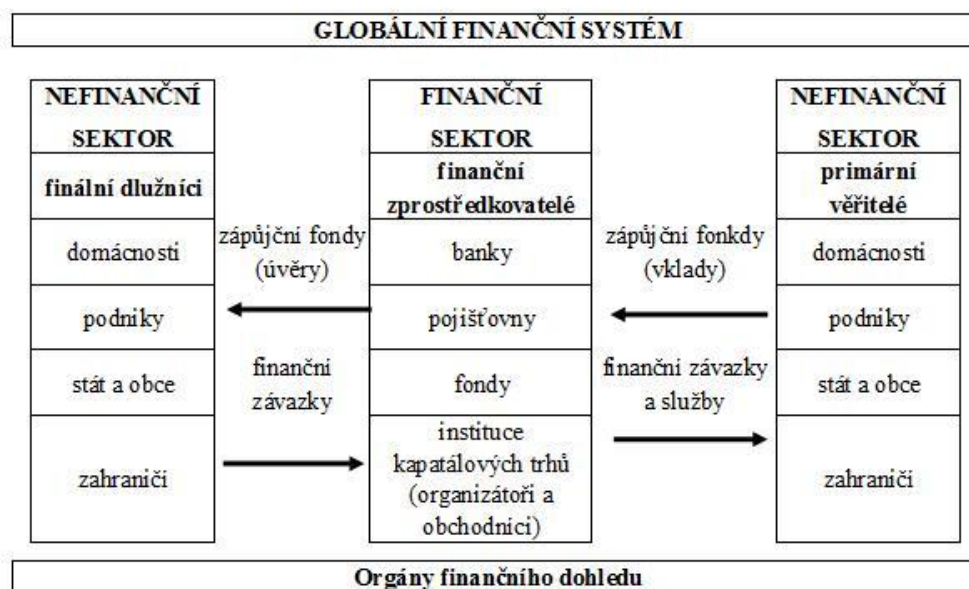
K významným partnerstvím Turecka patří i členství v MMF. Turecko několikrát žádalo o přidělení úvěrového rámce, ale pouze šest z 18 dohod uzavřených s MMF skončilo úspěšně. V pořadí 18. úvěrový rámec, který Výkonný výbor MMF schválil 4. února 2002, zahrnoval půjčky Turecku v rozsahu USD 16 miliard na léta 2002 až 2004. Celková výše všech půjček od MMF dosáhla částky USD 31,5 miliard, čímž se Turecko stalo největším dlužníkem této finanční instituce. V současné době využívá Turecko asi jednu třetinu všech finančních zdrojů MMF. [16]

2 FINANČNÍ SOUSTAVA TURECKA, REGULACE A DOHLED

V první části této kapitoly nejprve stručně popíši, jak je finanční soustava charakterizována v odborné literatuře. V další subkapitole se věnuji analýze tureckého finančního trhu. Pak charakterizuji nejdůležitější organizace, které na trhu působí, a v poslední části se zabývám legislativní úpravou finanční soustavy.

2.1 Teoretická východiska

„Finanční systém obecně můžeme definovat jako institucionální mechanismus vytvořený ve společnosti proto, aby produkoval a poskytoval finanční služby a alokoval finanční zdroje. Zahrnuje finanční instituce poskytující finanční služby, zákazníky těchto firem (stát, domácnosti, podniky) a orgány státního dohledu a regulace, které dbají na dodržování určitých stanovených pravidel.“³ Na obrázku č. 6 jsou zachyceny prvky globálního systému a vztahy mezi nimi.

Obr. 6 Prvky globálního finančního systému a vztahy mezi nimi

Zdroj: Sůvová, H. a kol.: *Specializované bankovníctví*. Praha: Bankovní institut, a. s., 1996, str. 13

³ Sůvová, H. a kol.: *Specializované bankovníctví*. Praha: Bankovní institut, a. s., 1996, str. 12

Jednou z významných podmínek plynulého fungování ekonomiky, ekonomické rovnováhy a hospodářského růstu je dosažení rovnosti mezi úsporami a investicemi. Aby k této situaci mohlo dojít, vznikl v ekonomice finanční systém, který mění úspory na finanční investice, respektive zápůjční kapitál, a alokuje je k těm, kteří se po něm poptávají a přeměňují na investice reálné. Hlavním subjektem, který nabízí své volné finanční prostředky, jsou domácnosti. Na druhé straně vystupují příjemci peněžních prostředků, které můžeme označit jako vypůjčovatele. Značný podíl vypůjčovatелů a uživatelů těchto zdrojů nakoupených na finančních trzích je tvořen podniky a státem. Finanční systém plní několik základních funkcí, viz tabulka č. 3.

Tab. 3 Základní funkce finančního systému

Funkce	Popis
Redistribuční	Protože finanční systém poskytuje úvěrové fondy, podporuje nákupy zboží, služeb a kapitálových investic, tím přispívá ke zvýšení produktivity zdrojů společnosti a zvýšení životní úrovně.
Emisní	Prostřednictvím poskytovaných úvěrů finanční systém umožňuje tvorbu peněz.
Platební	Finanční systém zajišťuje mechanismus plateb v hotovostní i bezhotovostní formě.
Stimulační	Disponibilní důchod mohou domácnosti vynaložit na spotřebu a úspory, které jsou umisťovány na finančních trzích. Jedním z hlavních důvodů tvorby úspor je zvýšení budoucí spotřeby. Finanční systém motivuje účastníky k tvorbě úspor. Vložené finanční prostředky jim generují příjem ve formě úroků, dividend a kapitálových výnosů.
Transformační	Spočívá v přeměně dočasně či trvale volných peněz a v jejich poskytnutí konečným uživatelům v jiných formách, s jinými podstatnými náležitostmi. Znamená to převod drobných vkladů do objemného úvěru (nebo opačně), přeměnu získaných krátkodobých vkladů do střednědobých nebo dlouhodobých úvěrů, přesun volných peněžních fondů z míst s jejich relativním nadbytkem do míst s jejich relativním nedostatkem, transformaci relativně málo likvidních aktiv v sekundárně obchodovatelné likvidní produkty, či přesun zdrojů v jiné měně, než v jaké jsou denominována aktiva, do kterých tyto zdroje umisťují.

Informační	Jejím obsahem je proces zjišťování a zprostředkování znalostí o situaci na trhu ve prospěch klientů.
Kontrolní	Aby stát mohl uplatňovat finanční a měnovou politiku státu, zřizuje specializované instituce.

Zdroj: Vlastní zpracování.

V rámci finančního systému lze rozlišit finanční sektor, který zahrnuje finanční instituce poskytující jeden či více druhů finančních služeb. Finanční sektor se obvykle rozděluje na další sektory, k nimž patří bankovníctví, pojišťovnictví, řízení a správa fondů a ostatní finanční služby.

Rozmísťování finančních prostředků může probíhat přímo mezi přebytkovými a deficitními subjekty, nebo nepřímo prostřednictvím finančních zprostředkovatelů. Druhá možnost je obvyklejší a více využívaná. Finanční zprostředkovatele můžeme rozdělit do dvou velkých skupin. První tvoří banky a druhou nebankovní finanční zprostředkovatelé, kteří jsou tvořeni finančními institucemi bez bankovní licence. K nejvýznamnějším nebankovním finančním zprostředkovatelům patří pojišťovny, penzijní fondy či instituce kolektivního investování (finanční a podílové fondy).

Finanční zprostředkovatelé plní na finančních trzích nezastupitelnou úlohu a mají z hlediska fungování finančního trhu velký význam. Hlavním obsahem činnosti je transformace peněz a kapitálu. Rovněž disponují odborníky, kteří prověřují schopnost dlužníka splácet finanční prostředky, díky velkému objemu transakcí se projevují úspory z rozsahu a dochází tak k redukci transakčních nákladů. Rovněž mají k dispozici rozsáhlé množství informací, jsou proto schopni přesněji ohodnotit riziko investic, do kterých vkládají nakoupené finanční prostředky, a zároveň dokáží lépe ohodnotit bonitu⁴ svých dlužníků. Díky rozsahu prováděných operací, kvalifikaci a zkušenostem profesionálních odborníků a využívání moderních informačních systémů je efektivnost využití získaných informací nesrovnatelně vyšší než u individuálních investorů. V neposlední řadě finanční zprostředkovatelé také účinně pomáhají při racionalizaci platebního styku. Zejména obchodní banky disponují širokou sítí poboček, které jsou vzájemně propojeny, a díky

---

⁴ bonita = ochota a schopnost splácet své závazky

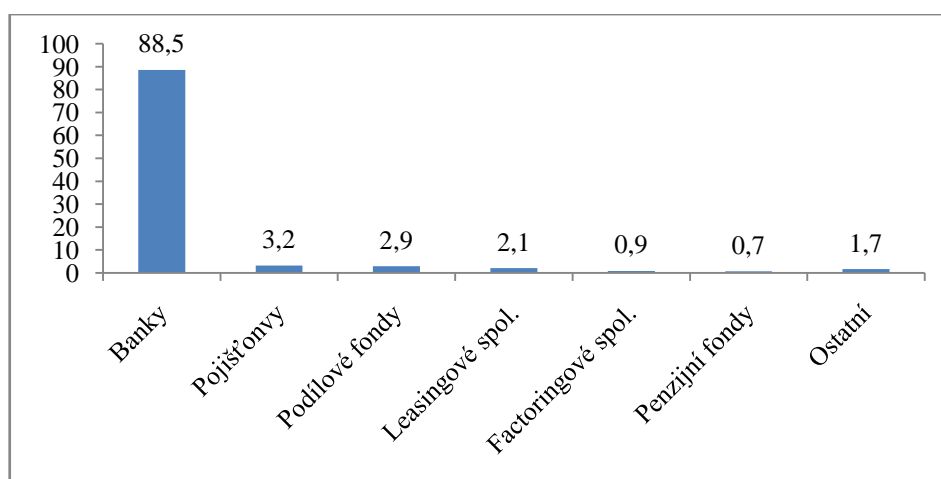
využívání výpočetní techniky dochází k rychlému a bezpečnému provádění platebních transakcí ve velkých objemech po celém světě.

[5], [6], [7]

2.2 Finanční soustava Turecka

Finanční sektor Turecka je zatím ve fázi růstu. V porovnání s rozvinutými zeměmi se jedná o malý a ne příliš silný trh. Podle zprávy Agentury pro bankovní regulaci a dohled (BRSA) je finanční sektor Turecka z hlediska mezinárodního srovnání poměrně malý a postrádá hloubku z hlediska různorodosti poskytovaných služeb i institucí.

Finanční systém je tvořen bankami, pojišťovnami a dalšími nebankovními společnostmi, mezi které můžeme řadit faktoringové a leasingové společnosti či podílové fondy. Navzdory tomu, že se v posledních letech zvýšil počet i velikost nebankovních finančních zprostředkovatelů, hlavní podíl aktiv ve finanční soustavě připadá na banky. V prosinci v roce 2008 dosáhl celkový objem aktiv finančního sektoru hodnoty TL 828 miliard a oproti roku 2007 vzrostl o 24 %. Na celkové hodnotě aktiv finančního sektoru se obchodní banky podílely 88,5 % (obr. 7). [14]

Obr. 7 Složení bilance finančního sektoru k prosinci 2008 (v %)

Zdroj: CBRT, *The Financial Stability Report*, květen 2009. Vlastní zpracování.

V tabulce 4 jsou shrnuta data týkající se vývoje počtu jednotlivých institucí v letech 2002 až 2006.

Tab. 4 Struktura finančního systému v letech 2002 – 2006

Druh finanční instituce	Počet organizací				
	2002	2003	2004	2005	2006
Banky	54	50	48	47	46
Pojišťovny	55	47	47	45	44
Další finanční instituce	632	625	703	743	688
z toho podílové fondy	242	245	253	275	284
z toho pensijní fondy	0	0	81	96	102
z toho faktoringové společnosti	98	96	94	97	91
z toho leasingové společnosti	82	82	80	83	57
z toho ostatní	210	183	195	192	154
CELKEM	746	727	803	839	782

Zdroj: Mezinárodní měnový fond [online]. [citace: 2009-10-01]. Dostupné z: <<http://imf.org/external/pubs/ft/scr/2007/cr07361.pdf>>. Vlastní zpracování.

Z důvodu finanční krize bylo nutné i ve finančním sektoru přijmout nezbytná rozhodnutí.

Proto CBRT na krizi reagovala následujícími opatřeními:

- pokračovala ve své činnosti zprostředkovatele na devizových trzích;
- dvakrát zvýšila transakční limity na USD 10,8 miliard a prodloužila splatnost půjček na devizovém trhu z jednoho týdne na jeden měsíc;
- povinná míra rezerv (PMR) z celkových vkladů v domácí měně byla snížena z 6 % na 5 % a PMR z vkladů v cizí měně (EUR + USD) byla snížena z 11 % na 9%; tímto opatřením CBRT zajistila v bankovním sektoru dodatečnou likviditu v hodnotě USD 2,5 miliardy;
- zvýšila vývozní reeskontní úvěrový limit z USD 500 milionů na USD 1 miliardu s cílem omezit dopady globální krize na průmyslové odvětví; kromě toho byly změněny pravidla a zásady platné pro vývozní reeskontní úvěrové limity a získání těchto úvěrů je tak jednodušší;
- snížila úrokovou sazbu u deviz, u dolaru to bylo ze 7 % na 5,5 % a u eura z 9 % na 6,5%, splatnost mezibankovních operací pak byla prodloužena z jednoho měsíce na tři. [18]

2.3 Regulace a dohled

Finanční instituce, především obchodní banky, vystupují na trhu mimo jiné jako správci vkladů veřejnosti. Díky velkému množství aktiv, která spravují, hrají v ekonomice velmi důležitou roli. Pokud dojde k situaci, kdy nemohou dostát svým závazkům, vyvolá to velkou nejistotu a nestabilitu (viz začátek finanční krize v USA). Náchylnost finančního trhu na krachy velkých bankovních a dalších finančních institucí způsobuje velké turbulence v ekonomice. Právě regulace a dohled se snaží tyto problémy v ekonomice eliminovat. Obecně lze říci, že k hlavním prioritám regulace institucí působících na finančním trhu, patří zabezpečit finanční stabilitu, ochránit klienty finančních institucí a zajistit důvěru ve finanční sektor.

Aby bylo možné dosáhnout stability v celém finančním sektoru, jsou dána určitá pravidla obezřetnosti (např. kapitálová přiměřenost, klasifikace pohledávek či tvorba opravných položek), která finanční instituce, zejména banky, musí při své činnosti dodržovat. Cílem těchto pravidel je regulace podnikání bank tak, aby nedošlo k ohrožení návratnosti vkladů klientů a destabilizaci celého bankovního sektoru jako celku. Aby byla regulace účinná, je nutná i následná kontrola, kterou provádí buď centrální banka, nebo jiná specializovaná organizace. Regulace celkového finančního systému je prováděna na základě právních předpisů, které upravují práva a povinnosti finančních institucí.

V Turecku neexistuje pouze jedna organizace, která by vykonávala regulaci a kontrolu nad celou finanční soustavou. Existuje několik institucí a každá z nich dohlíží na jinou část trhu. Jedná se o Capital Markets Board of Turkey - CMB (Komise pro turecký kapitálový trh), Banking Regulation and Supervision Agency - BRSA (Agentura pro bankovní regulaci a dohled) a Undersecretariat of Treasury under the Prime Ministry of the Republic of Turkey (Ministerstvo financí).

K dalším organizacím, které působí na finančním trhu a hrají důležitou roli, patří Central Bank of the Republic of Turkey – CBRT (Centrální banka Turecké republiky) a The Banks Association of Turkey – BAT (Turecká asociace bank).

2.3.1 Komise pro turecký kapitálový trh⁵

CMB je regulační a kontrolní orgán, který je zodpovědný za fungování trhu s cennými papíry. Hlavním cílem CMB je spravedlivé a řádné fungování trhů a ochrana práv investorů. Mezi hlavní strategické cíle patří:

- zlepšit ochranu investorů,
- přijmout předpisy z mezinárodních kapitálových trhů a plně je integrovat do současného systému,
- podpořit a zvýšit účinnost nabídky a poptávky,
- podporovat průhlednost a regulérnost na kapitálových trzích,
- snažit se o modernizaci struktury finančních trhů,
- zlepšit infrastrukturu na kapitálových trzích. [24]

V rámci své činnosti CMB reguluje a kontroluje tyto instituce:

- společnosti emitující cenné papíry,
- zprostředkovatele působící na trhu s cennými papíry,
- podílové fondy a investiční společnosti, včetně realitních společností a investičních společností rizikového kapitálu,
- nezávislé auditorské firmy, které nabízejí služby institucím kapitálového trhu,
- burzy a sekundární trhy,
- burzy drahých kovů a derivátů,
- další subjekty působící na kapitálových trzích, jako např. ratingové agentury a zúčtovací a depozitní instituce. [24]

---

⁵ dále jen CMB

2.3.2 Agentura pro bankovní regulaci a dohled⁶

BRSA je nezávislá organizace odpovědná za dohled nad bankovním systémem v Turecku. Byla založena 23. června 1999 a svou činnost zahájila na konci srpna v roce 2000. Před jejím založením provádělo kontrolu a dohled Ministerstvo financí společně s centrální bankou. Jedná se o právnickou osobu se správní a finanční samostatností, která sídlí v Ankaře. BRSA se skládá z Banking Regulation and Supervision Board (Rada) a Chairman's Office. Rada je rozhodujícím orgánem Agentury a skládá se ze 7 členů, zahrnujících předsedu a vice-předsedu. Členové rady jsou jmenováni Radou ministrů na dobu šesti let a před uplynutím funkčního období nemohou být odvoláni.

Hlavním účelem založení BRSA je předcházet takovým transakcím a postupům, které by mohly ohrozit úspory střadatelů a bezpečný provoz bank a mohly tak způsobit významné ztráty v ekonomice.

Mezi hlavní cíle BRSA patří:

- zvýšit efektivitu a konkurenceschopnost bankovního sektoru,
- udržovat důvěryhodnost bankovního sektoru,
- minimalizovat potenciální bankovní rizika a jejich vliv na ekonomiku,
- posílit bezchybné fungování bankovního sektoru,
- chránit práva střadatelů.

Aby mohlo docházet k zajištění důvěry a stability na finančních trzích, k řádnému fungování kreditního systému, rozvoji finančního sektoru a ochrany práv a zájmů střadatelů, jsou podle zákona č. 5411, o bankách a dalších souvisejících právních předpisů stanoveny odpovědnosti BRSA takto:

- a) přijímat nezbytná rozhodnutí a opatření, která chrání práva střadatelů a zajistit řádné fungování kreditního systému a jeho realizaci;
- b) regulovat, prosazovat a zajišťovat dodržování tohoto nařízení, monitorovat a dohlížet na vznik, činnost, řízení, organizační strukturu, fúze, rozpady, změny ve složení akcií a likvidity bank a finančních holdingových společností, dohlížet na

---

⁶ dále jen BRSA

leasingové, faktoringové a finanční společnosti, aniž by byla dotčena ustanovení jiných či souvisejících právních předpisů;

- c) být členy mezinárodních finančních, ekonomických a profesních organizací, ve kterých působí domácí i zahraniční organizace se stejným zaměřením;
- d) plnit další povinnosti stanovené zákonem.

[10], [14]

Podle zákona o bankách má BRSA právo rozhodovat, jakým způsobem se bude postupovat v případě, pokud se banka dostane do finančních problémů. Existují 2 možnosti postupu:

1. BRSA může bance odebrat přidělenou licenci.
2. BRSA může převést banku do správy speciálního fondu – SDIF (Saving Deposit Insurance Fund), který byl založen v červenci v roce 1983. Zákon stanoví, že veškerá práva akcionářů, s výjimkou práva na dividendu, mohou být převedeny do správy Fondu. Fond může rozhodnout o prodeji či fúzi banky. V případě, že Fond drží celou část nebo většinu akcií, může se pokusit banku restrukturalizovat nebo posílit její finanční strukturu. Po skončení této fáze může dojít k prodeji či fúzi s jinou bankou. [11]

2.3.3 Ministerstvo financí

Do roku 2006 Ministerstvo financí dohlíželo i na činnost faktoringových a leasingových společností a společností poskytujících spotřebitelské úvěry. V roce 2007 byla tato oblast finančního systému podle zákona 5411 předána BRSA.

V rámci regulace a dohledu nad finančním trhem tak Ministerstvu zůstala pouze jedna oblast. Regulační a kontrolní činnost související s odvětvím pojišťovnictví je upravena v Zákoně o uspořádání a povinnostech Ministerstva financí, č. 221/1997 Sb. Ministerstvo je rozděleno do několika podsekcí. Pojišťovnictví má na starosti the General Directorate of Insurance (Generální ředitelství pojišťovnictví).

2.3.4 Turecká asociace bank⁷

BAT byla založena v roce 1958 v souladu s ustanoveními článku 57 zákona o bankách. Asociace je právnickou osobou a reprezentuje všechny obchodní banky, které na finančním tureckém trhu působí. Sídlo BAT se nachází v Istanbulu. BAT je oprávněna v případě potřeby založit další pobočky po celé zemi. Orgány sdružení tvoří valná hromada (General Assembly), představenstvo (Board of Directors) a orgán auditorů (Auditors).

Hlavním cílem je:

- chránit práva bank;
- poskytovat studie o růstu bankovního sektoru a informace, které přispívají k dobře fungujícímu a rozvíjejícímu se bankovníctví a k posílení hospodářské soutěže;
- přijímat taková rozhodnutí, která zabrání nekalé hospodářské soutěži;
- zavádět a požadovat taková opatření, která jsou v souladu s principy otevřené tržní ekonomiky, jakož i v souladu s principy a pravidly bankovníctví.

Všechny banky, které působí na tureckém bankovním trhu, se musí stát členem BAT, a to jeden měsíc po udělení bankovní licence (tzv. operating permission).

Povinnosti a pravomoci BAT jsou stanoveny v bankovním zákoně v článku č. 80. Vybraná ustanovení tohoto článku uvádím níže:

- a) zajistit rozvoj bankovníctví;
- b) zajistit, aby členové asociace vykonávali svou bankovní profesi důstojně a ukázněně, v souladu s potřebami ekonomiky a stanovenými bankovními principy;
- c) stanovit etické profesní zásady a normy, kterými se zaměstnanci členských bank musí řídit;
- d) sledovat výkon rozhodnutí, která byla přijata na základě platných právních předpisů nebo na základě opatření BRSA;
- e) přijímat a provádět veškerá nezbytná opatření k zamezení nekalé hospodářské soutěže mezi členy asociace;

---

⁷ dále jen BAT

- f) stanovit zásady a podmínky, které musí být splněny při sepisování zpráv a hlášení, určit jejich typ, formát, kvalitativní a kvantitativní prvky;
- g) zajistit společnou spolupráci na projektech mezi bankami ve spolupráci s BRSA;
- h) nastavit principy a procedury jakým způsobem definovat formát a obsah smluv a zároveň v nich zohlednit práva zákazníků. [40]

2.3.5 Centrální banka Turecké republiky⁸

Přípravy, které předcházely založení centrální banky, probíhaly již od roku 1926. O čtyři roky později byl přijat Zákon č 1715, o centrální bance Turecké republiky. Na základě tohoto zákona byla 3. října 1931 CBRT založena a oficiálně otevřena 1. ledna 1932. Její hlavní sídlo se nachází v Ankaře. [25]

CBRT je v současně platném zákoně definována jako akciová společnost s výhradním právem vydávat bankovky a mince. Minimální kapitál banky je 25 000 000 tureckých lir. Je rozdělen mezi 250 000 akcií, každá z akcií má nominální hodnotu 100 tureckých lir. Navýšit základní kapitál je možné pouze po odsouhlasení tohoto kroku vládou.

Jednotlivé akcie jsou rozděleny do 4 skupin:

- Třída A - představuje skupinu akcií, které mohou být vlastněny výhradně státní pokladnou (Treasury). Tato skupina akcií nesmí být tvořena méně než 51 % celkového kapitálu.
- Třída B – představuje skupinu akcií, které mohou být vlastněny státními bankami, které působí v Turecku.
- Třída C – tato skupina akcií může být tvořena maximálně 15 000 akciemi a mohou je vlastnit jiné než státní banky.
- Třída D – akcie v této skupině mohou vlastnit komerční instituce, právnické osoby a občané Turecka.

---

⁸ dále jen CBRT

„54,73 % všech akcií je prostřednictvím státní pokladny (Treasury) vlastněno státem.“⁹

Podle zákona č. 1211 je centrální banka institucionálně nezávislá organizace. Při výkonu a plnění úkolů stanovených zákonem má CBRT absolutní autonomii a vykonává svou činnost na svou vlastní zodpovědnost. Hlavním cílem její činnosti je udržení cenové stability. Druh měnové politiky a nástroje, které jsou používány k dosažení cenové stability, jsou zcela v pravomoci CBRT. Pokud to není v rozporu s hlavním cílem, dosažení a udržení cenové stability, může banka podpořit vládu v otázce ekonomického růstu a politiky zaměstnanosti. V tabulce číslo 5 je uvedeno, jakým způsobem CBRT plní své cíle týkající se inflace a jaké cíle má stanoveny pro příští roky.

Tab. 5 Roční CPI a cíle CBRT v letech 2002 – 2011 (v %)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Cíl	35	20	12	8	5	4	4	7,5	6,5	5,5
Skutečnost	29,7	18,4	9,3	7,7	9,6	8,4	10,06	-	-	-

Zdroj: Central Bank of The Republic of Turkey [online]. [citace: 2009-10-05] Dostupný z: <<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/eng/index.html>>. Vlastní zpracování.

Při výkonu pravomocí a plnění úkolů definovaných zákonem je CBRT zcela samostatná a jedná na svou vlastní zodpovědnost. CBRT je finanční a ekonomický poradce a pokladník vlády.

K hlavním orgánům banky patří: Valná hromada (General Assembly), Rada (Board), Výbor pro měnovou politiku (Monetary Policy Committee), Výbor auditorů (Auditing Comitee), Úřad guvernéra (Office of the Governor) a Výkonný výbor (Executive Committee). Nejvyšším orgánem je Rada, která se skládá z guvernéra a dalších 6 osob, které jsou voleny Valnou hromadou. Rada přijímá rozhodnutí týkající se měnové politiky, stažení či výměny bankovek z oběhu, stanovuje předpisy a procedury, jakým způsobem operovat na volném trhu a další. V současné době je guvernérem CBRT Durmuş Yılmaz.

K základním povinnostem CBRT patří:

- a) provádět operace na volném trhu;

⁹CBRT [online]. [citace: 2009-11-16]. Dostupný z: <<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/eng/>>.

- b) přijímat nezbytná opatření s cílem chránit hodnotu turecké liry doma i v zahraničí; společně s vládou stanovit kurzovní politiku turecké liry vůči zlatu a dalším zahraničním měnám; provádět spotové a forwardové operace, nákupy a prodeje valut, za účelem určení hodnoty turecké liry vůči ostatním měnám;
- c) určuje postupy a podmínky pro stanovení povinných minimálních rezerv (tab. 6) a požadavků na likviditu;

Tab. 6 Povinná míra rezerv v roce 2008 (v %)

Povinná míra rezerv v %	
z vkladů v tureckých lirách	5
z vkladů v EUR či USD	9

Zdroj: Central Bank of The Republic of Turkey [online]. [citace: 2009-10-05].

Dostupný z: <<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/eng/index.html>>. Vlastní zpracování.

- d) stará se o devizové rezervy a spravuje zlaté rezervy země;
- e) monitoruje finanční trhy;
- f) určuje podmínky a druhy vkladů v bankách;
- g) a další.

K základním pravomocem CBRT patří:

- a) vydávání bankovek a mincí;
- b) společně s vládou stanovuje inflační cíl;
- c) jako věřitel poslední instance je banka oprávněna poskytovat úvěry bankám;
- d) v souladu s postupy a podmínkami, které CBRT sama určí, je oprávněna stanovit a vybírat úrokové sazby u úvěrových a vkladových operací obchodních bank;
- e) z důvodu monitorování finančních trhů je oprávněna požadovat potřebné informace a shromažďovat statistiky od tuzemských i zahraničních obchodních bank, jiných finančních institucí, podniků a orgánů vykonávajících regulaci a dohled.

[46]

2.4 Legislativní úprava

Existuje celá řada zákonů, vyhlášek a dalších předpisů, které upravují fungování celé finanční soustavy. Proto se zaměřím pouze na základní a pokusím o stručnou charakteristiku jejich obsahu.

Bankovní zákon (Banking Law No. 5411)

Cílem tohoto zákona je stanovit zásady a postupy pro zajištění důvěry a stability na finančních trzích, zabezpečit účinné fungování kreditního systému a ochránit práva a zájmy střadatelů. Ustanoveními tohoto zákona se řídí např. banky, pobočky zahraničních bank, finanční holdingové společnosti, BAT, BRSA a další.

Zákon o kapitálovém trhu (Capital Market Law No. 2499)

Předmětem tohoto zákona je regulace a kontrola bezpečného, transparentního a stabilního fungování kapitálového trhu, dále pak ochrana práv a výhod investorů s cílem zajistit účast veřejnosti na rozvoji ekonomiky prostřednictvím investování úspor na trhu cenných papírů. Rozsah tohoto zákona se vztahuje na emisi, veřejnou nabídku a prodej nástrojů kapitálového trhu. Vztahuje se také na společnosti, které tyto instrumenty emitují a prodávají, reguluje činnost kapitálových trhů a institucí, které na nich působí.

Zákon o Centrální bance Turecka (The Law on the Central Bank of the Republic of Turkey No. 1211)

Tento zákon upravuje veškerá práva a povinnosti turecké centrální banky, její základní kapitál, rozdělení akcií, stanovuje práva a povinnosti jednotlivých orgánů banky, jak je již uvedeno v části 2.3.5.

Zákon o pojišťovnictví (Insurance Law No. 5684)

Ustanovení tohoto zákona se vztahuje na činnost pojišťoven, zajišťoven, Asociace pojišťoven a zajišťoven Turecka, pojišťovacích agentů a makléřů, pojistných matematiků a likvidátorů. Zákon upravuje zásady a postupy, které se týkají zahájení a ukončení činnosti subjektů zmíněných výše. Zabývá se jejich regulací, řízením, organizací a provozem. Dále upravuje pojistný rozhodčí systém, který se zabývá vypořádáním sporů vyplývajících z

pojistných smluv, zajišťuje rozvoj národního odvětví pojišťovnictví, chrání práva a zájmy osob, které jsou uvedeny v pojistných smlouvách, a zabezpečuje, aby národní pojišťovací sektor pracoval efektivně v bezpečném a stabilním prostředí.

3 BANKOVNÍ SOUSTAVA

Bankovní sektor je významnou součástí ekonomického systému. Stabilita a zdraví bankovní soustavy jsou pro fungování ekonomiky jako celku nepostradatelné. Bankovní systém v zemi je tvořen centrální bankou a souhrnem bank působících v této zemi, jejich vzájemnými vztahy a rovněž jejich vztahy k okolí. Moderní bankovní systémy ve vyspělých zemích jsou založeny na dvoustupňovém principu, který spočívá v oddělení makro a mikroekonomické funkce. Mikroekonomickou funkci zabezpečuje síť komerčních bank, jejichž hlavním cílem je vytvářet zisk. Makroekonomickou funkci plní centrální banka s cílem udržet měnovou stabilitu v zemi. [6]

Podstatná část činnosti obchodních bank je v Turecku upravena bankovním zákonem, č. 5411. Podle tohoto zákona je možné banku založit za těchto podmínek:

- banka musí být založena jako akciová společnost;
- akcie jsou vydávány na jméno a proti hotovosti;
- základní kapitál, který se skládá v hotovosti, nesmí být nižší než TL 30 000 000 (u rozvojových a investičních bank jeho výše nesmí být nižší než 2/3 této hodnoty);
- zakladatelé musí splňovat určité požadavky dané zákonem č. 5411 (např. na ně nesmí být prohlášen konkurz nebo nesmí být odsouzeni k trestu odnětí svobody);
- členové představenstva musí splňovat určitou úroveň kvalifikace a musí mít odborné zkušenosti potřebné k činnosti, kterou banka plánuje vykonávat;
- a další.... [40]

Povolení k založení banky nebo otevření pobočky banky, která má sídlo v zahraničí, schvaluje BRSA, respektive její Rada. Pokud jsou splněny podmínky pro založení, je povolení vydáno pouze tehdy, souhlasí-li s jejím založením (otevřením) nejméně 5 členů Rady. Rozhodnutí o povolení musí být žadateli oznámeno do 3 měsíců po dni podání žádosti nebo poté, co žadatel předloží chybějící doklady k žádosti, pokud existují. Pokud žadatel chybějící dokumenty nedodá během šesti měsíců, žádost automaticky zaniká. Do jednoho měsíce po obdržení licence se banky musí stát členem BAT. [40]

Rada BRSA je oprávněna provádět nezbytné předpisy a přijímat jakékoli opatření týkající se bank s cílem určit, analyzovat, monitorovat, měřit a vyhodnocovat vztahy a rovnováhu mezi aktivy, pohledávkami, vlastním kapitálem, pasivy, závazky, výnosy a náklady a dalšími faktory ovlivňujícími jejich finanční strukturu a rizikovost tím, že stanoví určité limity a standardní podíly. Zákon umožňuje, aby Rada pro každou banku stanovila odlišné limity a standardy. Rada například stanovuje výši kapitálové přiměřenosti či likvidity. [40]

Za účelem ochrany práv a zájmů vkladatelů a zajištění důvěry a stability na finančních trzích byl založen Pojistný fond deposit (SDIF), který se kromě funkce popsané v kapitole 2.3.2., stará o vytváření finančních rezerv z příspěvků bank určených pro výplatu vkladů v případě krachu některé banky z důvodu její nesolventnosti. Výše náhrady je stanovena ve výši 100 % vkladu, maximálně však do výše TL 50 000 pro jednu osobu. Pojištění se vztahuje na účty fyzických osob vedených v tureckých lirách, zahraniční měně a účty vedené ve zlatě a jiných drahých kovech. [45]

Po získání licence banka musí mimo jiné do tohoto fondu složit minimálně $\frac{1}{4}$ vstupního poplatku, jehož celková hodnota odpovídá 10 % základního kapitálu. Potvrzení o vložení této částky musí být zakladateli banky předloženo BRSA. [40]

3.1 Turecké bankovníctví na začátku 21. století

Turecké bankovníctví prošlo na začátku 21. století velkými změnami. V roce 2001 byl spuštěn Program pro restrukturalizaci bankovníctví (Banking Restructuring Programme), který se týkal celkové restrukturalizace celého bankovního systému. Jeho cílem byla i snaha harmonizovat stávající právní legislativu s mezinárodními předpisy a nařízeními. Rozsáhlé změny byly provedeny v bankovním zákoně a došlo ke změně v regulaci a dohledu (viz kapitola 2.3.2).

Program pro restrukturalizaci bankovníctví zahrnoval následující klíčové body.

1. Prvním důležitým bodem byla **snaha vyřešit finanční problémy bank, prostřednictvím speciálního fondu - Savings Deposit Insurance Fund (SDIF)**. Ministerstvo financí pro tyto účely vydalo speciální dluhopisy a centrální banka rovněž přispěla určitou sumou prostředků. Tyto zdroje byly poskytnuty právě výše zmíněnému fondu, který je využil pro posílení finanční struktury a restrukturalizaci 20 bank v letech 1996 – 2003. Ve stejném období byly odebrány licence osmi bankám.

2. Dalším opatřením byla **finanční a provozní přeměna státních bank**. Na jejich restrukturalizaci byla zapotřebí velká suma prostředků, které byly získány prostřednictvím emise dluhových cenných papírů, z veřejných zdrojů. Hlavním důvodem restrukturalizace byla špatná finanční struktura státních bank, která byla způsobená prodleními ve splácení úvěrů, neefektivním využíváním zdrojů z důvodu politických zásahů a v neposlední řadě slabinami v řízení.

3. Ve třetí fázi restrukturalizace byl přijat **program pro posílení vlastního kapitálu soukromých bank**, který měl zajistit, aby soukromé banky, jež byly negativně ovlivněny krizí v 90. letech, opět získaly zdravou strukturu.

4. Dalším a posledním bodem programu bylo **zavedení legislativních opatření**, která měla zlepšit dozor a kontrolní systémy, změnit postupy a metody pro řízení rizik a risk managementu a posílit infrastruktury společností. V důsledku opatření BRSA byla bankovní legislativa změněna v souladu s mezinárodními předpisy a zejména směrnicemi EU.

[18], [21]

Na ozdravení celého bankovního sektoru bylo vynaloženo velké množství finančních prostředků. Celkové výdaje na restrukturalizaci se vyšplhaly na USD 47,2 miliardy. [21]

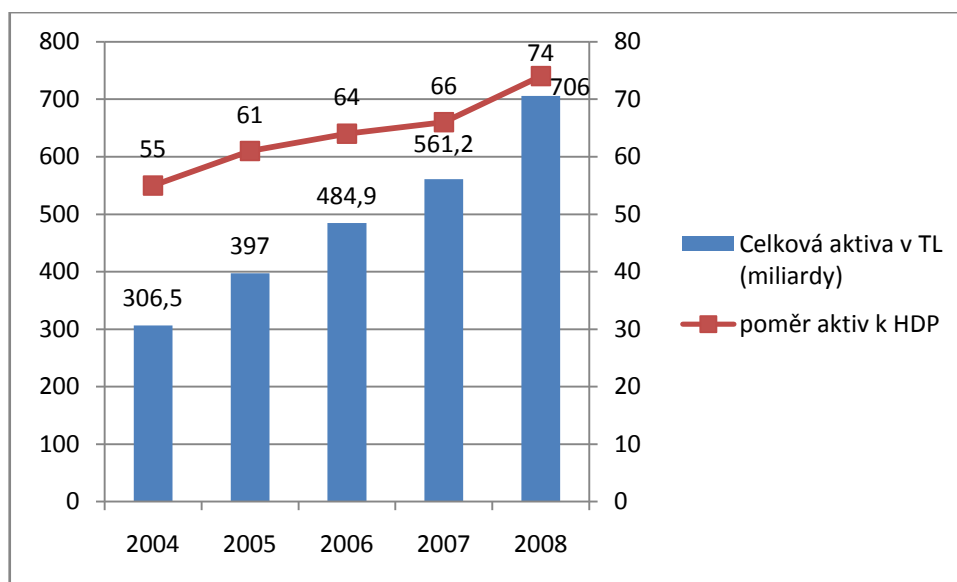
Jak výše uvedená opatření, tak i rychlý ekonomický růst v letech 2002-2007, přispěly k celkovému růstu celého bankovníctví. V posledním čtvrtletí roku 2008 však i na turecký bankovní trh dolehly negativní dopady celosvětové krize.

3.2 Základní charakteristika bankovní soustavy

Tuto kapitolu jsem rozdělila do dalších 3 částí. V první se věnuji vývoji a charakteristice bank působících na tureckém trhu. V další podkapitole se pokusím o analýzu celého bankovníctví a zaměřím se především na strukturu úvěrů, vývoj zisku a kapitálové přiměřenosti.

3.2.1 Charakteristika bank a jejich vývoj

Turecké banky v porovnání s ostatními finančními institucemi zaujímají podle sumy celkových aktiv dominantní postavení (viz kapitola 2.2). Na konci roku 2008 vzrostla celková aktiva bankovního sektoru ve srovnání s koncem předchozího roku o 26 % a dosáhla TL 706 miliard. Pokud relativní velikost bankovního sektoru vyjádřím jako podíl celkových aktiv na HDP, tak tento ukazatel na konci roku 2008 vzrostl na 74 %. [13] Na grafu níže (obr. 8) je zachycen celkový růst bankovního sektoru v posledních 5 letech.

Obr. 8 Růst bankovního sektoru v letech 2004 – 2008 (mld. TL, %)

Zdroj: BAT – Banks in Turkey 2004 – 2008 [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: <http://www.tbb.org.tr/english/v12/2004.asp>. TURKSTAT [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: http://www.turkstat.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=57&ust_id=16. Vlastní zpracování.

V porovnání se zeměmi EU je poměr aktiv tureckých obchodních bank k HDP na nižší úrovni; v roce 2008 tento ukazatel podle Zprávy o finanční stabilitě ČNB byl v České republice „109,2 %“¹⁰, a v EU v roce 2007 tento ukazatel odpovídal „334 %“¹¹.

Turecký bankovní sektor je charakterizován jako dvoustupňový. První stupeň je tvořen Centrální bankou Turecké republiky, jejímž hlavním cílem je udržování cenové stability. Na rozdíl od České republiky turecká centrální banka nedohlíží nad činností obchodních bank. Hlavní dozorcí a regulační institucí je BRSA, která mimo jiné uděluje a odebrá bankovní licence.

Druhý stupeň bankovního systému je tvořen obchodními bankami. Na trhu působí tři druhy obchodních bank - komerční banky, participující banky a rozvojové a investiční banky. Banky mohou být rovněž děleny podle typu vlastnictví na státní, soukromé, zahraniční a banky ve vlastnictví Pojistného fondu deposit (SDIF).

Depozitní banky (Deposit Bank) jsou instituce, které primárně přijímají vklady a poskytují úvěry, a to vlastním jménem a na vlastní účet. Podle zákona o bankách mohou komerční banky vykonávat následující činnosti:

- a) přijímat vklady;
- b) poskytovat hotovostní i bezhotovostní úvěry;
- c) provádět platebně zúčtovací transakce;
- d) poskytovat služby týkající se úschovy;
- e) vydávat platební nástroje (kreditní karty, bankovní karty a cestovní šeky) a provádět další s tím spojené činnosti;
- f) uskutečňovat devizové obchody, obchodovat s nástroji peněžního trhu, s drahými kovy a kameny;
- g) obchodovat a zprostředkovávat kontrakty spojené s opcemi, futures a forwardy;

---

¹⁰ ČNB - Zpráva o finanční stabilitě 2008/2009 [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: <http://www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/zpravy_fs/fs_2008-2009/index.html>.

¹¹ 50th Anniversary of The Banks Association of Turkey and Banking System “1958-2007” [online]. Association of Turkey, březen 2009 [citace: 2009-10-01]. Dostupný z: <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar_eng/Yayinlar/Dokumanlar/TBB50_english.pdf>.

- h) nakupovat a prodávat nástroje kapitálového trhu;
- i) poskytovat záruky a investiční poradenské služby;
- j) provádět faktoringové a forfaitingové transakce a finanční leasing;
- k) poskytovat služby související s pojišťovnictvím a další činnosti stanovené zákonem. [40]

V říjnu 2009 v Turecku působilo 33¹² komerčních bank.

Druhou nejpočetnější skupinu, čítající 13 bank, představují rozvojové a investiční banky (Development and Investment Bank). Jsou to banky, které jsou založeny primárně pro účely poskytování úvěrů a/nebo k plnění úkolů podle zvláštních právních předpisů, s výjimkou přijímání vkladů.

Poslední skupinu tvoří tzv. participující banky (Participation Bank). V roce 2008 působily v bankovním sektoru 4 banky tohoto typu. Participující banky jsou představitelem tzv. islámského bankovníctví¹³. Podle bankovního zákona č. 5411 to jsou instituce, které jsou založeny za účelem shromažďování finančních prostředků prostřednictvím participujících účtů a speciálních běžných účtů a zároveň poskytují úvěry. Úvěrem se pak podle zákona rovněž rozumí i poplatky za služby poskytované participujícími bankami, leasing, podíl na zisku nebo ztrátě a další. Zákonem je rovněž zakázáno, aby participující banky zajišťovaly služby spojené s přijímáním vkladů.

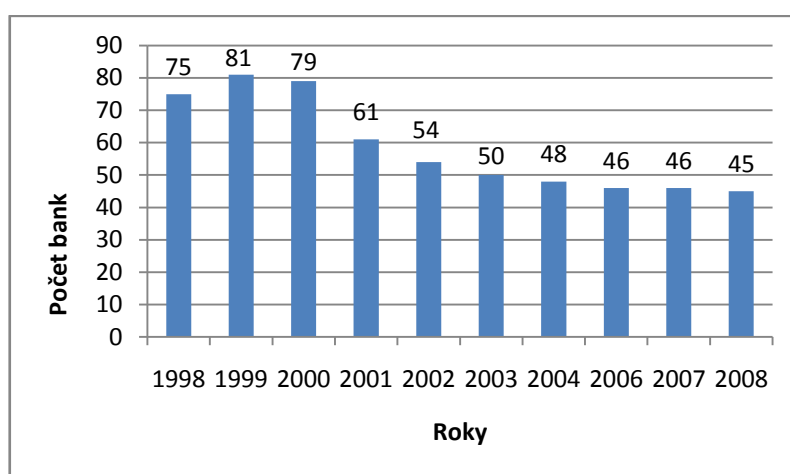
---

¹² Jedna z depozitních bank je v procesu likvidace. V dalším textu již tato banka v celkových číslech není zahrnuta.

¹³ Základním principem islámského bankovníctví je, že úrok, který je dlužník povinen zaplatit věřiteli z jeho pohledávky, je podle islámských tradic zakázán, a to jak mezi fyzickými tak právníckými osobami, včetně bank. V očích muslimů je běžný úrok hříšný. Hlavním důvodem je skutečnost, že úrok zpravidla bývá spojený s časem a čas je statkem, se kterým může disponovat jen Stvořitel. Obyčejný člověk se podle muslimských zvyklostí musí o svůj výdělek nějakým způsobem zasloužit. Mezi základní finanční nástroje islámského bankovníctví se řadí: obchod se ziskovou přírůžkou, leasing, dohoda o podílu na zisku, společný podnik, obchodní kontrakt s platební podmínkou odložené platby, obchodní kontrakt s platební podmínkou odkladu dodávky. [31], [33]

Na celkové sumě aktiv celého bankovního sektoru se v roce 2008 komerční banky podílely 93,4 %, rozvojové a investiční banky se podílely 3,1 % a zbývající část 3,5 % byla tvořena participujícími bankami. [17]

Na konci roku 2008 v Turecku působilo 49 bank. Minimálně 51 % akcií u 17 depositních a čtyř rozvojových a investičních bank bylo vlastněno zahraničními investory. Na obr. číslo 9 je zachycen vývoj počtu bank v posledních deseti letech. Poměrně velký propad mezi roky 2000 a 2002 byl způsoben restrukturalizačním procesem, o kterém jsem se zmiňovala výše.

Obr. 9 Vývoj počtu bank v letech 1998 – 2008¹⁴

Zdroj: BAT [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: <<http://www.tbb.org.tr/english/historical.htm>>. Vlastní zpracování.

V tabulce č. 7 uvádím další doplňující informace týkající se vývoje počtu poboček a dalšího rozdělení podle vlastnictví. Je patrné, že vzestupný trend v počtu poboček dále pokračoval. Celkový počet poboček oproti roku 2007 vzrostl o 1172 poboček a zachoval si tak stále rostoucí tempo.

Tab. 7 Počet bank a poboček v letech 2002, 2007 a 2008

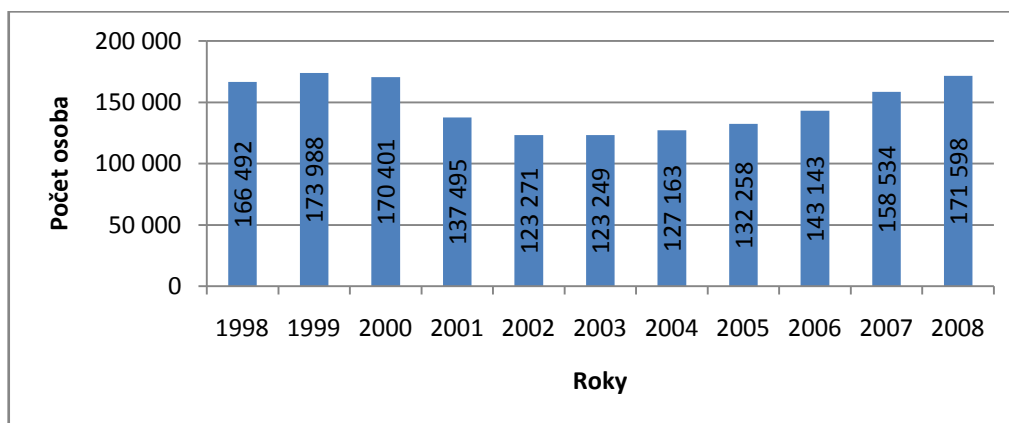
	2002		2007		2008	
	Banky	Pobočky	Banky	Pobočky	Banky	Pobočky
Komerční banky	40	6087	33	7570	32	8741
• státní	3	2019	3	2203	3	2416
• soukromé	20	3659	11	3625	11	4290

¹⁴ V celkovém počtu bank nejsou zahrnuty participující banky.

• SDIF banky	2	203	1	1	1	1
• zahraniční	15	206	18	1741	17	2034
Rozvojové a investiční banky	14	19	13	48	13	49
• státní	3	4	3	23	3	23
• soukromé	8	12	6	12	6	12
• zahraniční	3	3	4	13	4	14
Celkem	54	6106	46	7618	45	8790

Zdroj: BAT - Banks in Turkey 2008. Vlastní zpracování.

V roce 2008 pracovalo v bankovníctví 171 598 zaměstnanců. Vývoj počtu zaměstnanců má od roku 2002 vzestupnou tendenci, což je způsobeno rostoucím trendem v počtu otevíraných poboček (viz tab. 7 a obr. 10). „Průměrná hrubá roční mzda ve finančním sektoru odpovídá TL 33 907“¹⁵, což odpovídá cca EUR 15 428.

Obr. 10 Vývoj počtu zaměstnaných osob v letech 1998 – 2008

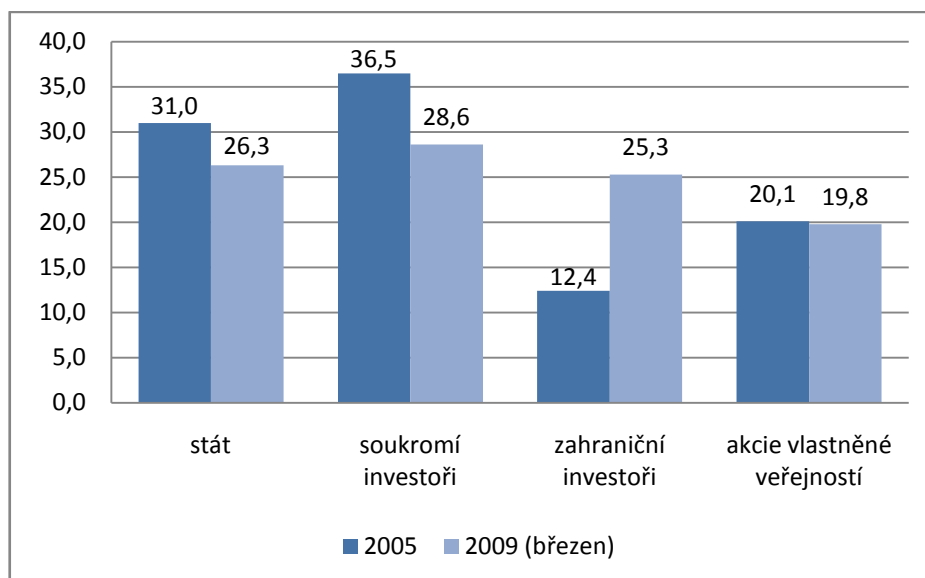
Zdroj: BAT [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: <<http://www.tbb.org.tr/english/historical.htm>>. Vlastní zpracování.

V důsledku celkové restrukturalizace bankovníctví, harmonizace právních předpisů s mezinárodními normami, zdokonalení konceptu risk-managementu a dalších faktorů vzrostl zájem zahraničních investorů investovat své finanční prostředky právě do bankovníctví (obráz. 11). Mezi lety 2005 a 2009 (březen) došlo k přílivu zahraničních investic. V tomto období došlo k růstu investic ze strany zahraničních subjektů a podíl zahraničního kapitálu na celkových aktivech vzrostl o 12,9 %, naopak klesl podíl státu a soukromých subjektů.

¹⁵ TURKSTAT [online]. [citace: 2009-10-15].

Dostupný z: <http://www.turkstat.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=27&ust_id=8>.

Obr. 11 Celková suma aktiv bank podle akcionářů (v %)

Zdroj: CBRT, *Financial Stability Report*, květen 2009. Vlastní zpracování.

Koncentrace tureckého bankovního sektoru je poměrně vysoká. V roce 2008 se deset největších bank na bilanční sumě celého bankovního sektoru podílelo 86 %. 90 % celkových vkladů a 86 % celkových úvěrů bylo spravováno a poskytováno právě těmito deseti bankami (viz tab. 8). V Turecku působí několik silných bank, jejichž činnost doplňuje řada malých a středních bank.

Tab. 8 Koncentrace bankovního sektoru v letech 2002, 2006-2008 (v %) *

	2002	2006	2007	2008
5 NEJVĚTŠÍCH BANK				
Celková aktiva	58	63	62	62
Celkové vklady	61	64	64	65
Celkové úvěry	55	58	57	58
10 NEJVĚTŠÍCH BANK				
Celková aktiva	81	86	85	86
Celkové vklady	86	90	89	90
Celkové úvěry	74	83	83	84

* řadícím kritériem je podíl aktiv na bilanční sumě celého bankovního sektoru

Zdroj: BAT, *Banks in Turkey* 2008. Vlastní zpracování.

Vzhledem k velikosti aktiv se mezi pět největších bank řadila na konci roku 2008 jedna státní a čtyři soukromé banky. Složení deseti největších bank podle celkové sumy aktiv je pak následující:

3 státní banky:

- Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası,
- Türkiye Halk Bankası,
- Türkiye Vakıflar Bankası.

4 soukromé banky:

- Akbank T. A.Ş.,
- Yapı ve Kredi Bankası,
- Türkiye Garanti Bankası,
- Türkiye İş Bankası.

3 zahraniční banky:

- ING Bank,
- Denizbank,
- Finans Bank.

Největší podíl (14,4 %) na celkové sumě aktiv celého bankovního sektoru náleží státní bance Ziraat, s 13,1 % následuje soukromá banka Türkiye İş Bankası a na třetím místě s podílem 12,6 % působí soukromá banka Türkiye Garanti Bankası.

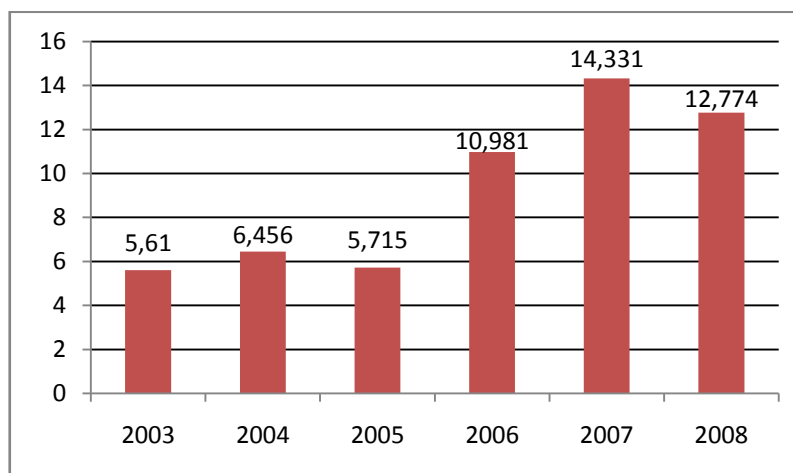
Pouze pět bank disponuje celkovou sumou aktiv, která je vyšší než 40 miliard USD, dvě banky se pohybují v pásmu mezi 20 a 40 miliardami USD a více jak u poloviny bank je velikost aktiv nižší než dvě miliardy USD. [13]

3.2.2 Analýza bankovního sektoru

Jednou z příčin, proč se dopady světové finanční krize na turecké hospodářství projeví v omezené míře, bylo i zdraví bankovního sektoru. K hlavním pozitivům patřila silná kapitálová struktura, nízká úroveň úvěrů, malý podíl úvěrů v cizí měně, nepříliš vysoký podíl nesplácených úvěrů na celkových úvěrech či poměrně vysoká kapitálová přiměřenost. Některé faktory se snažím analyzovat v dalším textu této práce.

3.2.2.1 Zisk, rentabilita a výkonnost

První známky ekonomické krize se na tureckém bankovníctví začaly projevovat během roku 2008. I navzdory tomu byl pro bankovní sektor tento rok stále úspěšným obdobím pro realizaci zisků. Ve srovnání s koncem roku 2007 zisk bankovníctví sice klesl o 10,86 %, ale stále dosahoval kladných hodnot - TL 12,774 miliardy (viz obr. 12).

Obr. 12 Vývoj zisku v letech 2003 – 2008 (v mld. TL)

Zdroj: BAT, Banks in Turkey 2008. Vlastní zpracování.

Hlavní komponentou zisku byly čisté příjmy z úroků a čisté výnosy z poplatků a provizí. Stěžejním důvodem propadu zisku byla realizace devizových ztrát a nárůst tvorby opravných položek k úvěrům a dalším pohledávkám (viz tab. 9). V roce 2009 se dá předpokládat další propad zisku v důsledku navýšení podílů nesplácených úvěrů.

Tab. 9 Příjmy a výdaje bankovního sektoru a tvorba zisku (v mld. TL)

Příjmy a výdaje	2008	2007	% změna
Přijaté úroky	84,12967	69,22528	21,5
Placené úroky	53,2767	43,47723	22,5
Čisté úrokové příjmy (ztráta)	30,85297	25,74805	19,8
Čisté výnosy z poplatků a provizí (ztráta)	8,449034	7,181864	17,6
Příjmy z dividend	0,888731	0,801076	10,9
Zisk (ztráta) z obchodní činnosti	-0,20544	0,774412	-126,5
- z toho zisk (ztráta) z obchodovatelných CP	1,4822332	-0,82774	279,1
- z toho devizový zisk (ztráta)	-1,6876762	1,602153	-205,3
Ostatní výnosy z provozní činnosti	4,178863	5,311913	-21,3
Celkové příjmy z provozní činnosti	44,16416	39,81732	10,9
Opravné položky k úvěrům a dalším pohledávkám	7,583129	4,995424	51,8
Ostatní provozní náklady	20,75887	17,24807	20,4
Čistý provozní zisk (ztráta) před zdaněním	15,82215	17,57383	-10
Čistý zisk (ztráta)	12,77399	14,33127	-10,9

Zdroj: BAT, Banks in Turkey 2008. Vlastní zpracování.

Tomuto pozitivnímu vývoji zisku odpovídají relativně vysoké ukazatele rentability kapitálu a výkonnosti aktiv. (viz tab. 10)

Tab. 10 Vývoj ROE¹⁶ a ROA¹⁷ v letech 2006 – 2008 (v %)

Ukazatel	2006	2007	2008
ROE	18,93	19,5	15,45
ROA	2,26	2,55	1,81

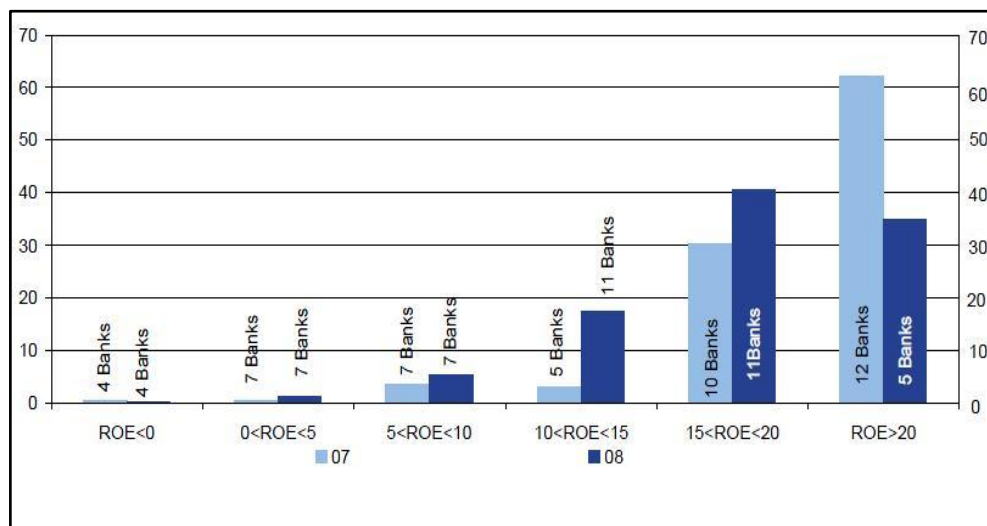
Zdroj: BAT, Banks in Turkey 2008. Vlastní zpracování.

Rentabilita vlastního kapitálu v roce 2008 odpovídá přibližně 15,45 %. Jinými slovy řečeno, 1 turecká lira vloženého vlastního kapitálu přinesla TL 0,1535 zisku. Na konci roku 2008 počet bank s ROE větším než 15 % klesl z 22 na 16 a jejich podíl na celkových

¹⁶ ROE je výnosnost (rentabilita) vlastního kapitálu. Tento ukazatel vyjadřuje schopnost vlastního kapitálu vytvářet zisk. Výpočet je následující: $ROE = \frac{\text{čistý zisk}}{\text{vlastní kapitál}}$. [8]

¹⁷ ROA (Return on Assets) je rentabilita aktiv. ROA je velikost čistého zisku, který je banka schopná při svém objemu majetku vytvořit. Výpočet ukazatele ROA, je následující: $ROA = \frac{\text{čistý zisk}}{\text{celkový á aktivát}}$. [8]

aktivech klesl z 92,6 % na 75,5 % (viz obr. 13). Rentabilita aktiv je přibližně 1,81 % a znamená to, že 1 turecká lira celkových aktiv vytvořila TL 0,0181 zisku.

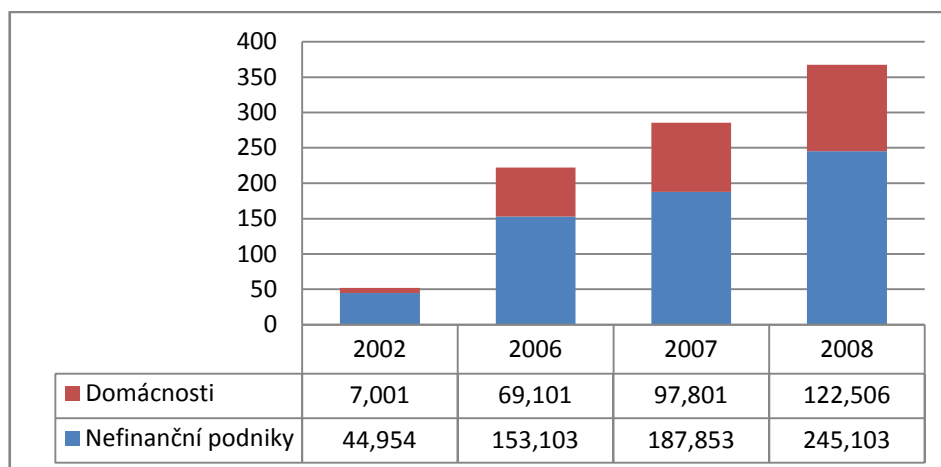
Obr. 13 Rozdělení bank dle ROE a jejich podíl na celkových aktivech 2008 (v %)

Zdroj: CBRT, *Financial Stability Report*, květen 2009.

3.2.2.2 Vývoj úvěrového portfolia

V dalším textu se podrobněji zaměřuji na vývoj a složení úvěrů v tureckém bankovníctví, protože právě i jejich struktura omezila negativní dopady globální krize.

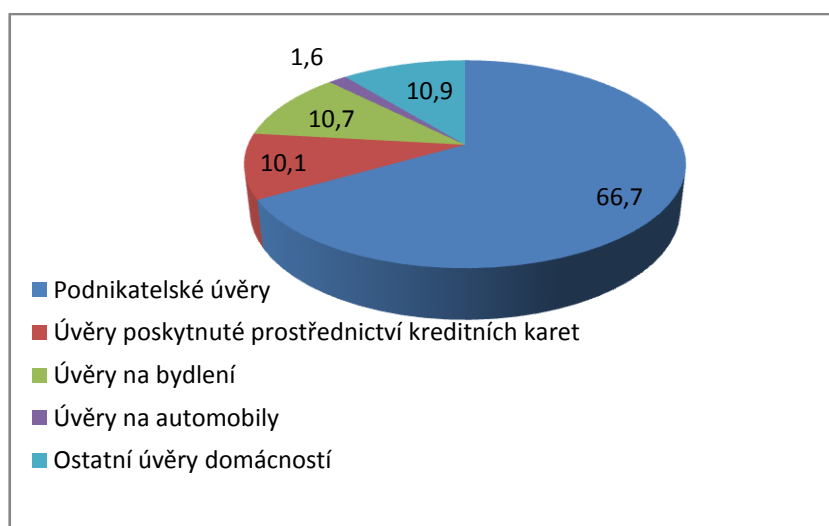
Na konci roku 2008 celková úroveň úvěrů poskytnutých bankami dosáhla částky TL 367,6 miliard, z toho 245,1 miliard bylo čerpáno nefinančními podniky a 122,5 miliard domácnostmi. Oproti roku 2002 se hodnota úvěrů poskytnutých bankami zvýšila téměř sedmkrát. Vývoj růstu úvěrů a jejich rozdělení mezi domácnosti a podniky je zachycen v obr. č. 14. Oproti roku 2002 narostl objem úvěrů domácností více než 17krát. Podnikové úvěry nerostly tak rychlým tempem, ale i přesto se jejich objem více jak zpětinasobil.

Obr. 14 Vývoj růstu objemu úvěrů v letech 2002, 2006 – 2008 (v mld. TL)

Zdroj: BAT, Banks in Turkey 2008. Vlastní zpracování.

Podíl podnikových úvěrů na celkových úvěrech byl 68 % a podíl úvěrů domácností 32 %. Domácnosti získané finanční prostředky využily z 32 % na bydlení, z 5 % na osobní auta, úvěry poskytnuté prostřednictvím kreditních karet se na celkových úvěrech domácností podílely 30 % a zbývající část úvěrů, tj. 33 %, bylo využito na ostatní účely. Struktura všech úvěrů je zachycena na obr. č. 15. [13]

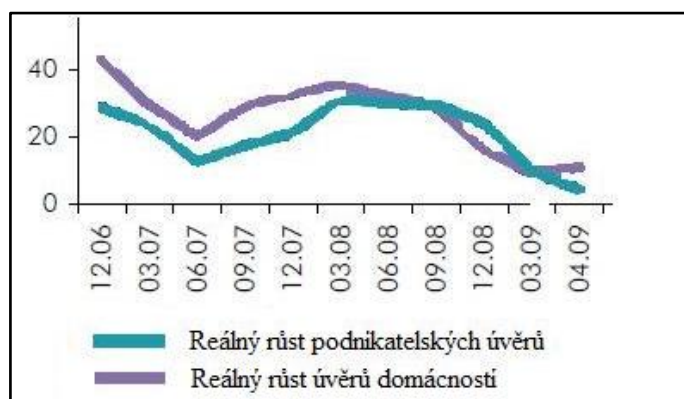

Obr. 15 Struktura celkových úvěrů v roce 2008 (v %)

Zdroj: BAT, Banks in Turkey 2008. Vlastní zpracování.

Dynamika růstu podnikových úvěrů a úvěrů domácností je zachycena na obr. 16. Prudký pokles růstu v 1. polovině roku 2007 byl způsoben politickými nejistotami. Poté došlo

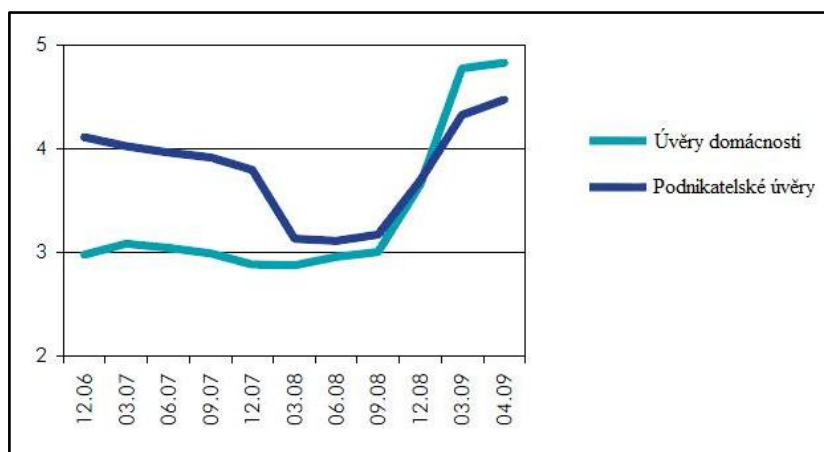
k dalšímu růstu, ale v březnu 2008 se začala projevovat celosvětová krize. Celkový pokles úvěrů byl dán jak poklesem nabídky ze strany bank z důvodu zpřísnění úvěrových podmínek a obavy z nesplacení, tak i poklesem poptávky, který byl způsoben zpomalením ekonomické aktivity. Na základě optimistické nálady a stimulujících fiskálních balíčků došlo v prvním čtvrtletí roku 2009 k mírnému oživení růstu spotřebitelských úvěrů domácností. Ostatní úvěry, úvěry na bydlení a na automobily stagnovaly. [19]

Obr. 16 Dynamika růstu podnikových úvěrů a úvěrů domácnosti (v %)

Zdroj: CBRT, Financial Stability Report, květen 2009.

Nepříznivý ekonomický vývoj negativně ovlivnil schopnost podniků i domácností splácet své závazky. Celkové nesplacené závazky se v září v roce 2008 pohybovaly ve výši TL 11,6 miliard. Na konci března 2009 došlo k jejich radikálnímu nárůstu o 44,7 % a celkové nesplacené úvěry tak dorostly do hodnoty TL 17,1 miliard. Celkový podíl nesplacených úvěrů na celkových úvěrech se od září 2008, kdy se hodnota pohybovala na 3,1 %, vyšplhal až na 4,6 %. Jakým způsobem se vyvíjel ukazatel u domácností a podnikatelských subjektů, zachycuje obr. č. 17.

Obr. 17 Podíl nesplacených úvěrů domácností a nefinančních podniků na celkových úvěrech (v %)

Zdroj: CBRT, Financial Stability Report, květen 2009.

V březnu 2009 byl podíl nesplacených úvěrů na celkových úvěrech domácností vyšší než na úvěrech podnikatelských subjektů. Jednotlivé druhy nesplacených úvěrů domácností se na celkových úvěrech podílely různou měrou. Největší měrou se na jejich objemu podílely nesplacené úvěry z kreditních karet (8,7 %), následovaly úvěry na automobily (8 %), ostatní spotřebitelské úvěry (4 %) a nejmenší měrou se podílely nesplacené úvěry na bydlení (1,7 %).[19]

Nesplacené podnikatelské úvěry je možné dále rozdělit na nesplacené úvěry malých a středních podniků a dalších podniků. Předpoklad, že s dopady krize budou mít větší problémy malé a střední podniky, potvrdil i vývoj poměru jimi nesplacených úvěrů k celkovým úvěrům, který v březnu 2009 dosáhl hodnoty 5,9 %. V porovnání s ostatními podniky je tato hodnota vyšší o 1,6 % bodu. [19]

Pro srovnání s jinými národními ekonomikami uvádím hodnoty nesplacených úvěrů u vybraných zemí v tabulce č. 11. V tomto porovnání se Turecko s 3,7 % řadí hned po Rumunsku k zemi s nejvyšším ukazatelem podílu nesplacených úvěrů na celkových úvěrech. Rozdíl oproti ČR a Maďarsku není tak markantní.

Tab. 11 Nesplacené úvěry k celkovým úvěrům u vybraných zemí 2006 - 2008 (v %)

Země	2006	2007	2008
USA	0,8	1,4	2,3 (září)
Bulharsko	3,5	3,0	2,9 (prosinec)

Česká republika	3,6	2,7	3,1 (září)
Maďarsko	2,5	5,5	2,9 (prosinec)
Lotyšsko	0,4	0,4	2,2 (prosinec)
Rumunsko	7,9	9,7	9,8 (červen)
Turecko	3,8	3,5	3,7 (prosinec)

Zdroj: IMF, Global Financial Report (April 2009). [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2009/01/pdf/text.pdf>. Vlastní zpracování.

Rychlý růst úvěrového portfolia tureckých obchodních bank je znatelný i na růstu dvou ukazatelů:

- poměru úvěrů k HDP,
- poměru úvěrů k vkladům.

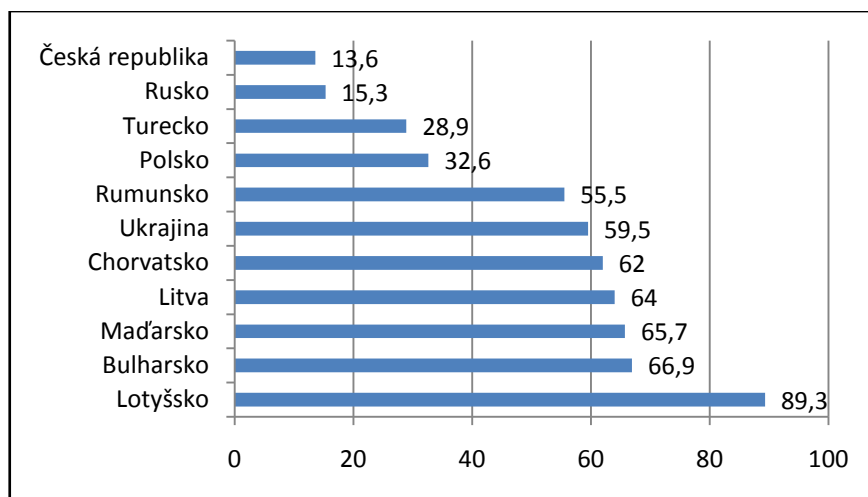
Poměr úvěrů k HDP dosahoval v roce 2002 hodnoty 12 % a během posledních šesti let narostl o 26 procentních bodů. Na konci roku 2008 odpovídal hodnotě 38 %. V porovnání s průměrem EU 27, kdy poměr úvěrů k HDP v roce 2007 odpovídal hodnotě 157 %, je tento ukazatel stále o 119 % nižší. Turecký bankovní systém nevykazuje vyšší míru zadluženosti. [21]

Během posledních let rostl i poměr úvěrů na vkladech. V roce 2002 hodnota tohoto ukazatele odpovídala hodnotě 36 % a na konci roku 2008 se vyhoupla k velikosti 81 %. I přes velký nárůst je tato hodnota pro turecké bankovníctví stále výhodou. Více vkladů než úvěrů zaručuje nezávislost bankovního sektoru na ostatních externích zdrojích. Úvěry jsou financovány především z primárních vkladů a banky jsou více odolné vůči výkyvům na finančních trzích. Jako u všech ostatních podnikatelských subjektů, tak i v bankovníctví je hlavním cílem činnosti bank dosažení zisku. Pokud banky disponují vyšší velikostí vkladů než úvěrů, nemusí si část peněz pro své podnikání půjčovat a klientské vklady jim ve srovnání s jinými formami externího financování zajišťují nižší náklady, a proto dosahují vyššího zisku.

Je však nutné podotknout, že vzhledem k specifickému charakteru bankovní činnosti, kdy banky podnikají s kapitálem, který jim z největší části dočasně svěřila veřejnost, je jejich podnikání ovlivněno určitými zásadami a požadavky. Jedním z hlavních zásad je tzv. zlaté pravidlo bankovníctví, které říká, že dlouhodobé úvěry by měly být financovány dlouhodobými zdroji, přičemž krátkodobé úvěry mohou být financovány z dlouhodobých i

krátkodobých vkladů. Hlavním důvodem tohoto způsobu financování úvěrů je zabezpečení likvidity, která je jednou z podmínek úspěšného fungování bank.

Dalším pozitivem a jedním z hlavních důvodů, proč Turecko nezasáhly podobné likviditní problémy jako některé evropské země (např. Lotyšsko), byla skutečnost, že celkové úvěry byly téměř ze 70 % tvořeny úvěry v domácí měně a zbytek byl tvořen devizami. Podíl úvěrů v zahraniční měně u nových členských států EU na konci roku 2008 se pohyboval kolem 50 %. Podíl devizových úvěrů na celkových úvěrech u vybraných zemí a jejich porovnání s Tureckem je možné si prohlédnout na obr. č. 18.

Obr. 18 Podíl devizových úvěrů na celkových úvěrech u vybraných zemích v roce 2008 (v %)

Zdroj: IMF, *Global Financial Report* (April 2009). [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2009/01/pdf/text.pdf>. Vlastní zpracování.

Z předešlé analýzy je patrné, že právě poměr nesplacených úvěrů k celkovým úvěrům, 30ti procentní podíl úvěrů v cizí měně a nižší poměr úvěrů k vkladům zčásti zajistil Turecku, že se vyhnulo problémům s likviditou, které postihly mnohé vyspělé trhy na konci roku 2008.

3.2.2.3 Kapitálová přiměřenost

Minimální hodnota kapitálové přiměřenosti¹⁸ stanovená Radou BRSA je stanovena na 8 %. Rada je oprávněna zvýšit minimální kapitálovou přiměřenost nebo stanovit jinou výši kapitálové přiměřenosti pro každou banku. [40]

Pokud vyhodnotím data spojená s kapitálovou přiměřeností, mohu turecký bankovní sektor označit jako dostatečně kapitalizovaný. Kapitálová přiměřenost totiž dosáhla na konci roku 2008 hodnoty 18 % (v březnu 2009 18,5 %), kapitálová přiměřenost Tier 1 vykazovala 17 % (v březnu 2009 pak 17,2 %). Kapitálová přiměřenost 36 bank, které se na celkovém objemu aktiv podílely 73,6 %, byla na konci roku 2007 vyšší jak 15%. Zatímco v březnu 2009 se nad tuto hranici vyhouplo 42 bank, které držely 80,6 % celkových aktiv. [21]

3.3 Komparace tureckého bankovního sektoru s ČR

V této subkapitole se pokusím pomocí vybraných ukazatelů porovnat a nastínit, na jaké úrovni se pohybuje turecké bankovníctví oproti České republice.

Tabulka 12 porovnává jakým způsobem je prováděna regulace obchodních bank v ČR a Turecku. Srovnává kolik bank, poboček a zaměstnanců působilo na obou trzích v roce 2008. Hodnotí, kolik obyvatel připadá na jednoho zaměstnance, pobočku a banku. Je zřejmé, že ČR je v tomto ohledu daleko před Tureckem.

---

¹⁸ Kapitálová přiměřenost je jedním ze základních nástrojů bankovní regulace a zároveň významným ukazatelem stability banky. Podstata kapitálové přiměřenosti spočívá v posouzení rizikových aktivit banky a stanovení určité minimální hodnoty vlastního kapitálu (kapitálového požadavku poměru k rizikově váženým aktivům) u dané banky. Hlavním účelem kapitálové přiměřenosti je ochrana střadatelů, protože ztráty, které mohou vzniknout při ekonomicky nesprávné či neefektivní činnosti banky, mají jako první pocítit poskytovatelé finančních prostředků (akcionáři). Čím vyšší je procento kapitálové přiměřenosti, tím vyšší bezpečí je zaručeno klientům, vkladatelům, s jejichž úsporami banka obchoduje. [35]

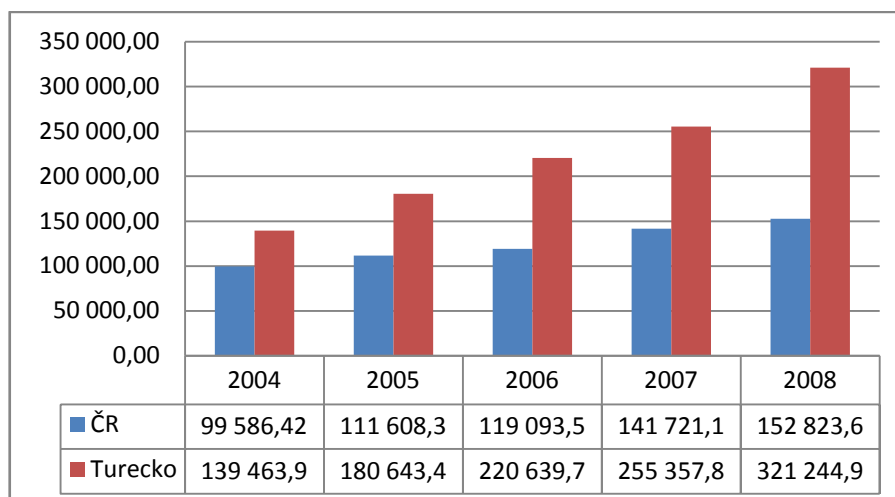
Tab. 12 Vybrané ukazatele bankovního trhu v roce 2008

	Turecká republika	Česká republika
Orgán regulace	BRSA	ČNB
Právní forma banky	akciová společnost	akciová společnost
Minimální výše základního ¹⁹	30 mil. TL (13,6 mil. EUR)	500 mil. CZK (18,89 mil. EUR)
Počet bank	45	37
Počet poboček	8 741	1 994
Počet zaměstnanců	16 069	39 003
Počet obyvatel na 1 banku	1 568 583	281 884
Počet obyvatel na 1 pobočku	8 075	5 231
Počet obyvatel na 1 zaměstnance	4 393	267

*Zdroj: BAT, Banks in Turkey; Banking Law No. 5411, článek 7; ČNB [online]. [citace: 2009-10-10].
Dostupný z: <http://www.cnb.cz/cs/dohled_fin_trh/zakl_informace_o_fin_sektoru/banky/index.html>, Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, § 1 a § 4. Vlastní zpracování.*

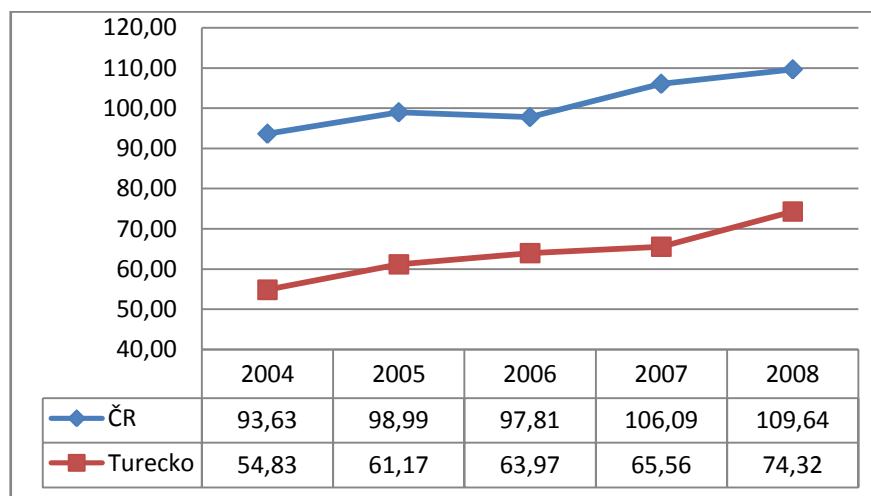
Další pozornost jsem věnovala velikosti celkové bilanční sumy celého bankovního sektoru. Její vývoj je zachycen na grafu níže (obr. 19). Je možné si povšimnout, že oproti ČR rostla celková hodnota bilanční sumy v Turecku daleko rychleji. Oproti roku 2004 znamenala růst o 130 %, v ČR tato hodnota dosáhla pouze hodnoty 53 %. Pro celkové srovnání však absolutní hodnota celkových aktiv není sama o sobě dosti vypovídající. Další graf (obr. 20) proto zachycuje vývoj celkové hodnoty aktiv k HDP. Graf odhaluje vyšší úroveň bankovního sektoru v ČR. Pozitivním trendem u obou zemí je fakt, že si ukazatel zachovává rostoucí tendenci.

¹⁹ Pro výpočet ukazatelů České republiky, byl použit kurz ČNB ze dne 30.10.2009. Kurz: 26,665 CZK/EUR.
Pro výpočet ukazatelů Turecké republiky, byl použit kurz CBRT ze dne 30.10.2009. Kurz: 2,1977 TL/EUR.

Obr. 19 Vývoj bilanční sumy v Turecku a ČR v letech 2004 – 2008 (v mil. EUR)²⁰

Zdroj: ČNB [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: <http://www.cnb.cz/cs/dohled_fin_trh/zakl_informace_o_fin_sektoru/banky/index.html>, ČNB - Zpráva o finanční stabilitě 2006 [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: <http://www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/zpravy_fs/fs_2006/index.html>, BAT – Banks in Turkey 2004 – 2008 [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: <<http://www.tbb.org.tr/english/v12/2004.asp>>. Vlastní zpracování.

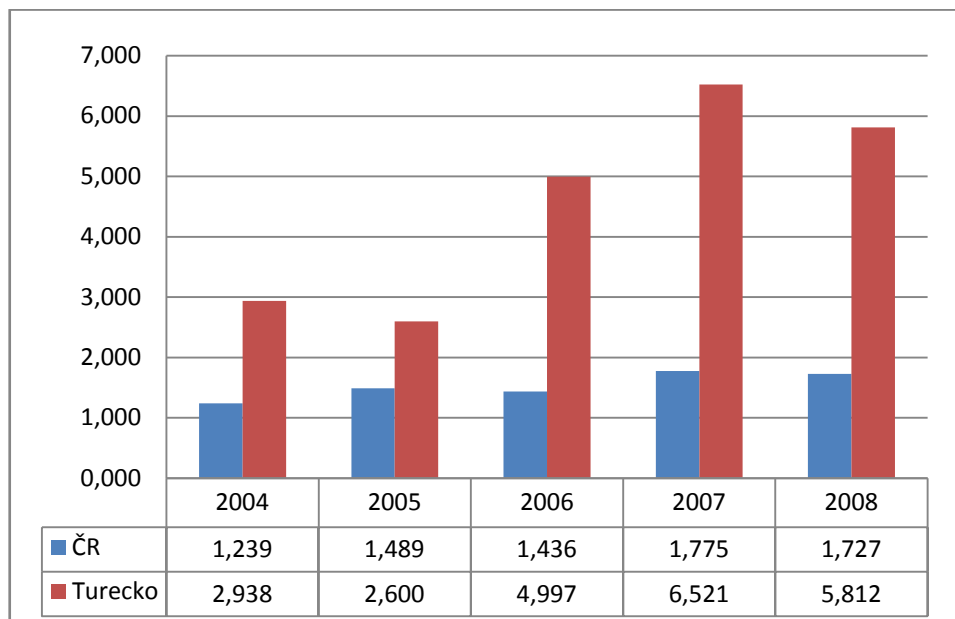
Obr. 20 Poměr celkové bilanční sumy k HDP v letech 2004 – 2008 (v %)

Zdroj: BAT, TURKSTAT, ČNB [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: <http://www.cnb.cz/cs/dohled_fin_trh/zakl_informace_o_fin_sektoru/banky/index.html>, ČNB - Zpráva o finanční stabilitě 2006 [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: <http://www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/zpravy_fs/fs_2006/index.html>, a ČSÚ [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: <<http://www.czso.cz/>>. Vlastní zpracování.

²⁰ Pro výpočet ukazatelů České republiky byl použit kurz ČNB ze dne 30.10.2009. Kurz: 26,665 CZK/EUR.

Pro výpočet ukazatelů Turecké republiky byl použit kurz CBRT ze dne 30.10.2009. Kurz: 2,1977 TL/EUR.

Vývoj celkového v zisku je zachycen na obr. 21.

Obr. 21 Vývoj zisku v letech 2004 – 2008 (v mil. EUR)²¹

Zdroj: ČNB [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: <http://www.cnb.cz/cs/dohled_fin_trh/zakl_informace_o_fin_sektoru/banky/index.html>, ČNB - Zpráva o finanční stabilitě 2006 [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: <http://www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/zpravy_fs/fs_2006/index.html>, BAT – Banks in Turkey 2004 – 2008 [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: <<http://www.tbb.org.tr/english/v12/2004.asp>>. Vlastní zpracování.

Oproti českému trhu turecké bankovníctví zaznamenává ve vývoji zisku značné výkyvy. V roce 2007 obě země dosáhly hodnot rekordního zisku.

Tab. 13 Vybrané ukazatele bankovního sektoru – Turecko a ČR v roce 2008 (v %)

Ukazatel	Turecko	Česká republika
Ukazatel ROA	1,81	1,16
Ukazatel ROE	15,45	16,06
Požadovaná kapitálová přiměřenost	8	8
Vykazovaná kapitálová přiměřenost	18	12,3
Vykazovaná kapitálová přiměřenost Tier 1	17,2	11,8

Zdroj: ČNB - Zpráva o finanční stabilitě 2008/2009 [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: <http://www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/zpravy_fs/fs_2008-2009/index.html>, BRSA - Financial Markets Report, March 2009. Vlastní zpracování.

Kapitálová přiměřenost je u obou zemí stanovena na stejné úrovni 8%. Turecké banky tuto minimální povolenou mez překročily o 10 procentních bodů - kapitálová přiměřenost

²¹ Pro výpočet ukazatelů České republiky, byl použit kurz ČNB ze dne 30.10.2009. Kurz: 26,665 CZK/EUR.

Pro výpočet ukazatelů Turecké republiky, byl použit kurz CBRT ze dne 30.10.2009. Kurz: 2,1977 TL/EUR.

v roce 2008 v průměru odpovídala 18 %. V ČR se v průměru hodnota kapitálové přiměřenosti pohybovala ve výši 12,3 %. U obou bankovních sektorů je průměrná kapitálová přiměřenost dostatečná.

4 POJIŠŤOVNICTVÍ

Po bankovním trhu je pojistný trh další součástí finančního trhu. Na pojistném trhu se střetávají specializované instituce (pojišťovny) s ekonomickými subjekty (domácnostmi, jednotlivci, podniky), které své volné finanční prostředky v podobě pojistného svěřují pojišťovnám a očekávají, že v případě výskytu pojištěných negativních nahodilých událostí pojišťovna pokryje případné ztráty, které jim v důsledku těchto událostí vzniknou. Přesouvají tak možná rizika na pojistitele. Jestli se ekonomické subjekty rozhodnou pro využití těchto služeb, záleží na jejich vztahu k riziku: buď možnost vzniku rizika zcela ignorují a následné škody kryjí z vlastních zdrojů (tzv. samopojištění), nebo přenesou riziko na pojišťovnu a pojistí se.

Na pojistném trhu kromě pojišťoven vystupují zajišťovny a jiní pojišťovací zprostředkovatelé, kteří vystupují jako mezičlánek mezi klienty a pojišťovnami. Další osobou, která ovlivňuje pojistný trh, je stát, jenž vytváří legislativní rámec a reguluje velikost pojistného trhu.

Dodržování legislativy kontroluje orgán dohledu. Pojišťovny se také sdružují v asociacích, které můžeme charakterizovat jako dobrovolná sdružení komerčních pojišťoven, jejichž hlavním cílem je prosazovat a obhajovat zájmy členských pojišťoven. Výše zmíněné instituce ovlivňují pojistný trh zevnitř a řadíme je k vnitřním faktorům, které utvářejí strukturu pojistného trhu.

Pojistný trh ovlivňuje i řada vnějších faktorů, ke kterým patří především vývoj makroekonomických ukazatelů (HDP, inflace, nezaměstnanost), objem a struktura příjmů a výdajů domácností či demografická struktura obyvatel. Hospodářský růst a nižší nezaměstnanost obecně stimuluje růst poptávky po pojištění. Struktura příjmů a demografická struktura obyvatel na druhou stranu vysílá signály k pojišťovnám, o jaký druh pojistné ochrany bude zájem.

Díky své úloze pojišťovny plní jednu z nejdůležitějších funkcí finančního systému - vystupují v roli finančních zprostředkovatelů. Přesouvají dočasné volné finanční

prostředky od subjektů přebytkových k subjektům deficitním. Z finančních prostředků, které pojišťovny obdrží v podobě pojistného, vytvářejí pojistné rezervy, jež pojišťovny investují do různých druhů finančních instrumentů. Zvyšují tím nabídku peněz a působí na snížení úrokové míry, čímž stimulují agregátní poptávku. Zároveň však působí protiinflačně, hlavně v odvětví životního pojištění. Z mikroekonomického pohledu pojištění zajišťuje zachování určité životní úrovně.

[1], [2]

4.1 Pohled na historický vývoj tureckého pojišťovnictví

První počátky pojišťovnictví se v Turecku datují již od konce 19. století, kdy na trhu působily především zahraniční pojišťovny. 12. července 1900 byla pod názvem „Sdružení pojišťoven proti ohni působících v Istanbulu“ založena první profesní organizace, která sdružovala 44 zahraničních společností.

Během let jmenovaná instituce několikrát změnila své jméno. V roce 1923, kdy bylo Turecko vyhlášeno republikou, byla tato společnost zrušena a rok po té byla založena "Ústřední kancelář pojistitelů", která pak byla v roce 1952 přejmenována na „Kancelář pojistitelů Turecka“. Ve stejném roce někteří členové organizace založili „Asociaci pojišťovacích společností Turecka“. O dva roky později se obě organizace sloučily pod názvem "Asociace pojišťoven a zajišťoven Turecka". V roce 1975 sdružení přijalo název „Turecká asociace pojišťoven a zajišťoven", který se používá dodnes.

3. června 2007 byl po 13 letech příprav v tureckém parlamentu projednán a schválen dlouho očekávaný Zákon o pojišťovnictví č. 5684, který 14. 7. 2007 vstoupil v platnost a vyplnil právní a regulační mezery v tomto sektoru. Nahradil tak 47 let starý zákon. Hlavní hybnou silou pro přijetí tohoto zákona byla kromě velmi rychlého vývoje na pojistném trhu i skutečnost přístupových rozhovorů a s tím spojená nutnost harmonizace právních předpisů.

[9], [12]

4.2 Instituce působící v pojišťovnictví

K hlavním dvěma institucím, které působí v pojišťovnictví, patří Association of the Insurance and Reinsurance Companies of Turkey - AIRCT (Asociace pojišťoven a zajišťoven Turecka) a Undersecretariat of Treasury Insurance Supervision Board – ISB (Dozorčí pojišťovnická rada působící v rámci Ministerstva financí).

K dalším institucím, které působí na pojistném trhu, se řadí:

- Turkish Catastrophe Insurance Pool – TCIP (Turecký pojistný pool proti katastrofám)
- Pension monitoring center – EGM (Penzijní monitorovací centrum)
- Agricultural Insurance Pool – TARSIM (Zemědělský pojišťovací pool) a další.

4.2.1 Asociace pojišťoven a zajišťoven Turecka²²

AIRCT začala na tureckém pojistném trhu působit od roku 1976. Je definována v zákoně o pojišťovnictví jako profesní organizace, která má status veřejné právnické osoby se sídlem v Istanbulu. Všechny pojišťovny a zajišťovny, které působí na pojistném tureckém trhu, mají povinnost stát se členy této organizace do jednoho měsíce po jejich vzniku. [22]

Podle zákona k jejím cílům patří:

- a) zajišťovat rozvoj pojišťovnictví;
- b) zajišťovat, aby členové organizace pracovali solidárně, jednotně, integrovaně a disciplinovaně a v souladu s potřebami ekonomiky;
- c) přijímat a provádět nezbytná rozhodnutí, která zabrání nekalé soutěži.

Zákon pak definuje následující povinnosti:

- a) přijímat taková opatření, která zlepší fungování celého pojistného sektoru (zakládat výzkumné instituce a podporovat je);

---

²² dále jen AIRCT

- b) přijímat taková opatření, která pomohou při reprezentaci a zvyšování povědomí o sektoru pojišťovnictví; stát se členem příbuzných institucí jak v Turecku, tak v zahraničí a vysílat tam své zástupce;
- c) stanovit povinná profesní pravidla;
- d) ve spolupráci s příslušnými institucemi a sdruženími poskytovat vzdělávání, organizovat semináře a konference, vydávat knihy, časopisy a brožury;
- e) vydávat výroční zprávy týkající se výsledků ročního provozu svých členů a distribuovat tyto informace mezi členy a dalšími zúčastněnými stranami;
- f) organizovat činnost pojistných rozhodců a udržovat jejich seznam;
- g) a další. [42]

4.2.2 Dozorčí pojišťovnická rada působící v rámci Ministerstva financí²³

ISB byla založena v roce 1963 s cílem dohlížet jménem společnosti na fyzické a právnické osoby působící v oblasti pojišťovnictví. ISB je začleněna v organizační struktuře Ministerstva financí jako ústřední orgán, který vykonává dohled nad sektorem pojišťovnictví.

Podle zákona ISB vykonává veškerý dohled související s výkonem činnosti pojišťoven a zajišťoven, které působí na tureckém trhu. Dohlíží nad pojišťovacími a zjišťovacími zprostředkovateli, znalci a dalšími osobami operujícími na pojistném trhu. [12]

4.2.3 Turecký pojistný pool proti katastrofám²⁴

TCIP byl založen na základě ničivého zemětřesení v Marmáře, ke kterému došlo 17. srpna a 12. listopadu 1999. Pojistné škody se pohybovaly okolo USD 800 mil. a ekonomické

---

²³ dále jen ISB

²⁴ dále jen TCIP

škody okolo USD 6 miliard. Tato hrozivá čísla donutila tureckou vládu k razantnímu řešení.

27. 12. 1999 vešel v platnost Zákon č. 587, o povinném pojištění proti zemětřesení, jehož úkolem je prevence proti rizikům plynoucím z katastrof a redukce škod. Na základě tohoto zákona vznikla povinnost zřídit si povinné pojištění pro všechna obydlí. 27. září 2000 začal fungovat Turecký pojistný pool proti katastrofám.

Povinné pojištění proti katastrofám musí být písemné a mohou je uzavírat pouze autorizované pojišťovny. Pojištění musí být uzavřeno jménem a na účet TCIP. Počet pojištěných v roce 2008 dosáhl úrovně 2 843 608 obydlí. Pojistné krytí v tis. TL odpovídalo hodnotě 148 111 123 a průměrné krytí na jednoho pojištěného bylo TL 52 068. Většina finančních prostředků držená TCIP je investována do bankovních termínovaných vkladů.

[9], [34]

4.3 Založení pojišťovny a další náležitosti upravené zákonem

Podle zákona o pojišťovnictví může být pojišťovna (zajišťovna) založena ve formě akciové společnosti nebo družstva. Pojišťovny (zajišťovny) mohou vykonávat jen ty činnosti, které přímo souvisí s výkonem jejich činnosti a týkají se pojišťovnictví.

V případě, že je pojišťovna nebo zajišťovna založena jako akciová společnost, akcie musí být registrovány a emitovány oproti hotovosti a její zakladatelé musí splňovat určité podmínky – např. nesmí být v konkurzu nebo odsouzeni k trestu odnětí svobody, nezbytná je finanční síla a dobrá pověst. Pojišťovny a zajišťovny, které jsou založeny jako družstva, musí obchodovat se vzájemným pojištěním, jedná se o tzv. vzájemné pojišťovny. Podmínkou jejich vzniku je existence minimálního počtu účastníků, který je v zákoně stanoven na 200. Tento druh pojišťoven může poskytovat pojištění pouze svým členům; pokud svou působnost chce rozšířit, musí disponovat povolením od Ministerstva financí a podle požadavků ministerstva navýšit svůj základní kapitál.

Před zahájením své činnosti musí pojišťovna získat licenci od Ministerstva financí. V případě, že chce svou činnost vykonávat ve více pojišťovacích odvětvích, musí získat licenci pro každé z nich s tím, že kombinace životního a neživotního pojištění prostřednictvím jedné pojišťovny není možná. Minimální výše základního kapitálu je zákonem stanovena na 5 milionů tureckých lir. Záleží však na druhu pojistného odvětví a rozhodnutí Ministerstva financí, protože to určuje konečnou výši základního kapitálu. Po získání licence je daná pojišťovna (zajišťovna) zaregistrována do tureckého registru a publikována v ústředním věstníku.

Zákon rovněž stanovuje, že pojišťovny musí pro první tři roky provozu vypracovat tzv. podnikatelský plán. Pojišťovny (zajišťovny) musí na základě ustanovení v zákoně vytvářet rezervy a určité záruky, aby byly schopny plnit závazky plynoucí z pojistných smluv.

Postupy a zásady týkající se technických rezerv, pravidla týkající se majetku v technických rezervách a způsob, jakým je možné rezervy investovat, jsou dány zákonem. Pro různé druhy pojištění musí pojišťovny vytvářet různé druhy technických rezerv, jsou to např.: rezerva na hrozící ztrátu, matematická rezerva, rezerva na nesplacené pohledávky a další.

Jakým způsobem se garance vytváří, záleží na skutečnosti, zda se jedná o pojišťovnu podnikající v životním nebo neživotním pojištění. Pro životní pojištění turecké Ministerstvo financí určuje minimální výši zástavy. Pro ostatní druhy pojištění je nutné založit minimální garanční fond, jehož výše nesmí být menší než jedna třetina kapitálového požadavku. V případě, že pojišťovna čelí úpadku, může Ministerstvo financí rozhodnout, že pojistné plnění bude hrazeno z výše uvedených záruk.

V neposlední řadě zákon upravuje existenci tzv. garančního fondu. Tento fond je veden pod záštitou asociace AIRCT. Do tohoto fondu je ukládáno určité procento z povinného pojistného. Finanční prostředky z tohoto fondu jsou použity k úhradě pojistného plnění v případech, které jsou přesně definovány v zákoně.

[29], [42]

4.4 Turecký pojistný trh a vybrané ukazatele

Turecký pojistný trh patří k rychle se rozvíjejícím odvětvím tureckého hospodářství. Od roku 2001 prožívá trvalý růst, který v závěru roku 2008 zbrzdila ekonomická krize, a v posledním čtvrtletí došlo k mírnému poklesu. Celkové předepsané pojistné se oproti roku 2007 zvýšilo o 7,76 % a dosáhlo hodnoty TL 11,78 miliardy. Počet uzavřených smluv dosáhl v roce 2008 objemu 52 418 746, z toho 44 902 822 bylo v neživotním pojištění a 7 515 924 v životním pojištění. Celková výše aktiv se v pojišťovnictví zvýšila o 19 % a vzrostla na TL 27,9 miliardy. Individuální důchodový systém, který byl zaveden v roce 2003, pokračoval v růstu. Počet účastníků oproti roku 2007 vzrostl o 18 % a dosáhl úrovně 1 756 597. Celková výše příspěvků oproti roku 2007 narostla o 39 % a celková výše příspěvků se v roce 2008 odpovídala hodnotě TL 6 400,4 milionu.[9]

4.4.1 Předepsané pojistné

Jedním z hlavních ukazatelů pojistného trhu každé země je předepsané pojistné²⁵. Je to platba stanovená na pojistné období. Předepsané pojistné se obvykle zjišťuje zvlášť pro životní a pro neživotní pojištění. V této kapitole se nejprve zaměřuji na celosvětový pojistný trh a jeho porovnání s Tureckem. Dále se podrobněji věnuji vývoji tureckého pojistného a jeho složení.

V celosvětovém měřítku bylo celkové předepsané pojistné v roce 2008 USD 4 269,7 miliardy. Pojistné na životním pojištění činilo USD 2 490,4 miliardy a v neživotním pojištění jeho hodnota dosáhla výše USD 1 779,3 miliard, na této částce se Turecká republika podílela USD 8,8 miliardami, což odpovídá asi 0,28 % (tab. 14). [9]

---

²⁵ Pojistné = cena, kterou se pojistník zavazuje platit pojistiteli za poskytnutou pojistnou ochranu.

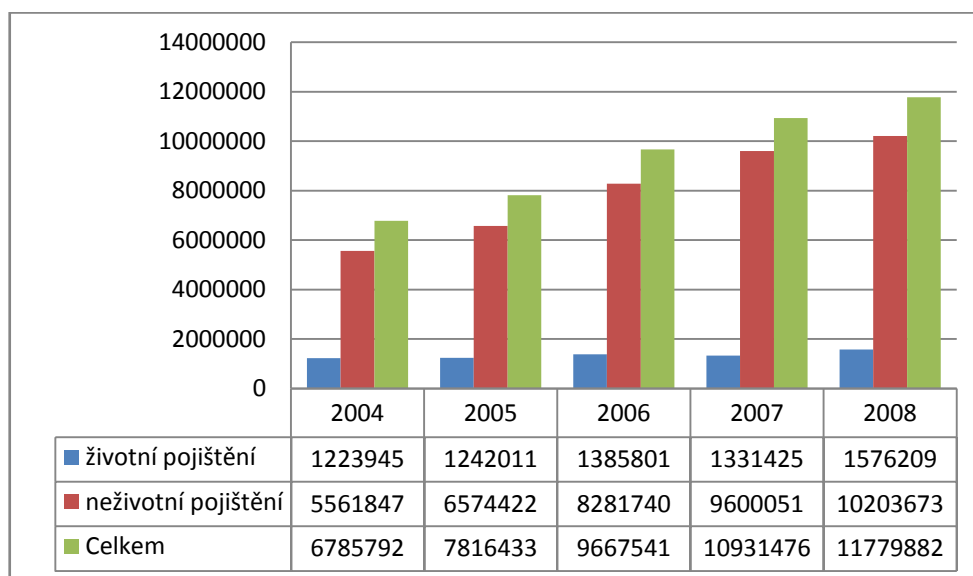
Tab. 14 Porovnání světového pojistného trhu a Turecka v roce 2008

	Svět	Turecko
Předepsané pojistné - celkem (miliardy USD)	4 269,70	8,8
Předepsané pojistné - neživotní pojištění (miliardy USD)	1779,3	7,7
Předepsané pojistné - životní pojištění (miliardy USD)	2490,4	1,1
Podíl na HDP (%)	7,07	1,24
Reálný růst předepsaného pojistného (%)		
• v neživotním pojištění	-0,8	-3,08
• v životním pojištění	-3,5	6,81
Předepsané pojistné na obyvatele (USD)	633,9	116,1

Zdroj: : Výroční zpráva AIRCT 2008. Vlastní zpracování.

Pokud se zaměřím na evropský pojistný trh podle velikosti předepsaného pojistného na obyvatele, Turecko zaujímá 34. místo z 35 zemí. Průměrné předepsané pojistné na obyvatele se v Evropě pohybuje na úrovni USD 2 043,9. [9]

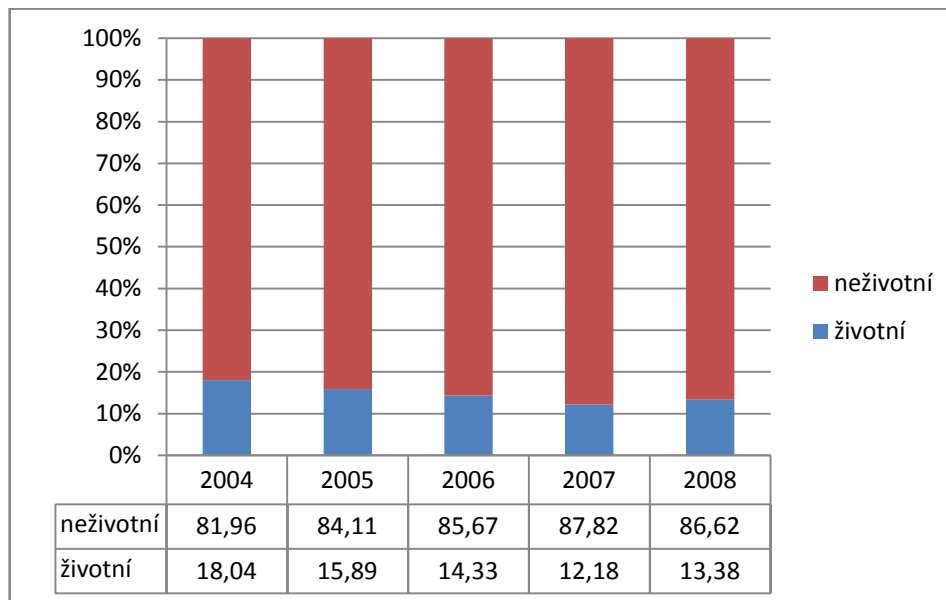
Celkové předepsané pojistné, na kterém se svou aktivitou podílelo všech 59 pojišťoven, se v roce 2008 vyšplhalo na TL 11 779 882 000, vzrostlo oproti roku 2007 o 7,76 %. Zachovalo si tak celkové tempo růstu a oproti roku 2004 vzrostlo téměř 2krát. V roce 2008 bylo celkové předepsané pojistné tvořeno z 13,38 % pojistným životním a z 86,62 % pojistným neživotním (obr. 22).

Obr. 22 Vývoj předepsaného pojistného v letech 2004 – 2008 (v tis. TL)

Zdroj: : Výroční zpráva AIRCT 2008. Vlastní zpracování.

Vývoj podílu životního a neživotního pojištění na celkovém předepsaném pojistném v posledních pěti letech je zachycen v dalším grafu (obr. 23).

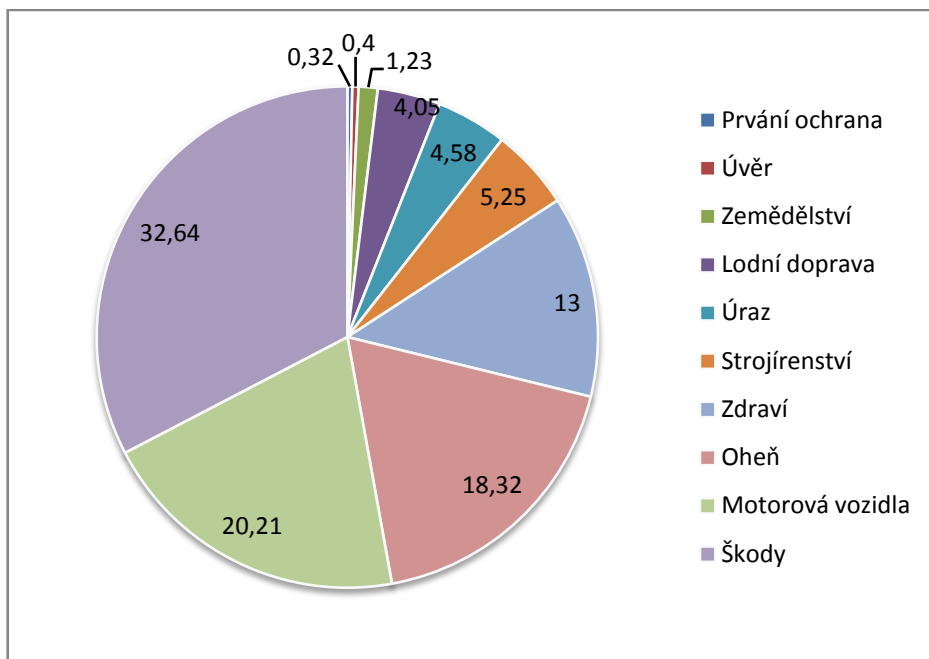
Obr. 23 Vývoj podílu předepsaného pojistného v životním a neživotním pojištění 2004 – 2008 (v %)

Zdroj: : Výroční zpráva AIRCT 2008. Vlastní zpracování.

Objem obchodů v rámci předepsaného životního pojištění se od roku 2004 pomalu snižoval. Hlavním důvodem bylo odstartování důchodového systému. Vývoj podílu předepsaného pojistného životního a neživotního pojištění ve všech letech potvrzuje trend, že neživotní pojištění je ve srovnání s životním pojištěním mnohem aktivnější. V porovnání s Evropskými zeměmi, kde předepsané neživotní pojištění tvoří 39 % celkového pojistného, jde o velký rozdíl. [9]

Jakým podílem se všechna odvětví pojišťovnictví podílela na celkovém předepsaném pojistném v roce 2008, zachycuje obr. 24.

Obr. 24 Podíl jednotlivých odvětví neživotního pojištění na předepsaném pojistném v roce 2008 (v %)

Zdroj: : Výroční zpráva AIRCT 2008. Vlastní zpracování.

4.4.2 Pojištěnost

Ukazatel pojištěnosti se řadí k dalším velmi důležitým ukazatelům rozvoje pojistného trhu. Jeho výpočet je následující:

$$\text{pojištěnost} = \frac{\text{předepsané pojistné}}{\text{HDP}} \quad (1)$$

V podmínkách tržního hospodářství tento ukazatel vyjadřuje kapacitu pojistného trhu. Další ukazatel, který se používá k hodnocení pojištěnosti, je velikost předepsaného pojistného na jednoho obyvatele. Oba tyto ukazatele se vypočítávají jak za celý pojistný trh, tak odděleně pro životní a neživotní pojištění. [1]

Vývoj pojištěnosti v Turecku je zachycen v tab. 15 a 16.

Tab. 15 Vývoj pojištěnosti na tureckém pojistném trhu v letech 2004 – 2008 (v %)

	2004	2005	2006	2007	2008
Celková pojištěnost	1,21	1,2	1,28	1,28	1,24
• životní pojištění	0,22	0,19	0,18	0,16	0,17
• neživotní pojištění	0,99	1,01	1,09	1,12	1,07

Zdroj: Výroční zpráva AIRCT 2008, TURKSTAT [online]. [citace: 2009-10-10]. Dostupný z: <http://www.turkstat.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=57&ust_id=16>. Vlastní zpracování.

I když hodnota celkového předepsaného pojistného stále roste a počet uzavřených smluv rok od roku stoupá, hodnoty pojištěnosti odkrývají spíše stagnující tempo. Pojištěnost životního pojištění v posledních pěti letech klesala, na druhou stranu tento pokles byl kompenzován mírným růstem pojištěnosti v neživotním pojištění, která však v roce 2008 rovněž zaznamenala mírný pokles. Hodnoty pojištěnosti, které se v EU 25²⁶ v roce 2008 pohybovaly na úrovni „8,28 %“²⁷, jsou s porovnáním se zeměmi EU na velmi nízké úrovni a spíše odpovídají hodnotám rozvojových zemí.

Tab. 16 Předepsané pojistné na 1 obyvatele²⁸ v letech 2004 – 2008 (v TL)

	2004	2005	2006	2007	2008	Index 08/04
Celkové předepsané pojistné	96	109	133	157	167	1,74
neživotní pojištění	79	92	114	129	145	1,84
životní pojištění	17	17	19	19	22	1,29

Zdroj: Výroční zpráva AIRCT 2008, [online]. [citace: 2009-10-15]. Dostupný z: <http://www.Turkstat.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=39&tb_adi=Population Statistics And Projections&ust_id=11>. Vlastní zpracování.

²⁶ EU 25 = Belgie, ČR, Dánsko, Estonsko, Finsko, Irsko, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Malta, Maďarsko, Německo, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Spojené království, Španělsko, Švédsko

²⁷ Annual Report, 2008 [online]. Association of the Insurance and Reinsurance Companies of Turkey [citace: 2009-10-18]. Dostupný z: <http://www.tsrb.org.tr/tsrb/106046_TS_REASURANS_FAALIYET_RAPORU_2008.pdf>.

²⁸ Stav obyvatel k 31. 12. 2008 je 71 517 100.

Předepsané pojistné na obyvatele potvrzuje údaje publikované na obr. číslo 22. Výše uvedené hodnoty jsou v mé práci dále použity pro komparaci s ČR, protože předepsané pojistné na obyvatele má pro porovnání vyšší vypovídací hodnotu.

4.4.3 Strukturální ukazatelé pojistného trhu

V této podkapitole se zaměřuji především na vývoj počtu pojišťoven, zaměstnanců a počtu pojistných smluv, které patří k dalším doplňujícím ukazatelům hodnotícím celkový pojistný trh.

V roce 2008 působilo na tureckém pojistném trhu celkem 60 pojišťoven a penzijních společností a dvě zajišťovny, z nichž jedna nevykázala žádné údaje týkající se jejího provozu. Díky poměrně velkému potenciálu a poměrně rychlému růstu se turecký pojistný trh stal lákadlem pro zahraniční investory. Během posledních let počet zahraničních investorů výrazně vzrostl. V roce 2008 z celkového počtu 60 pojišťoven a penzijních společností 41 společností využívalo zahraniční kapitál (viz tab. 17).

Tab. 17 Vývoj počtu pojišťoven a zajišťoven v letech 2004 - 2008

	2004	2005	2006	2007	2008
Celkem pojišťoven	59	55	55	61	62
• Neživotní pojišťovny	33	32	32	35	36
• Životní pojišťovny a penzijní společnosti	23	21	21	24	24
• Zajišťovny	3	2	2	2	2
Z toho pojišťovny se zahraničním kapitálem	16	20	24	35	41
• Neživotní pojišťovny	9	11	14	19	22
• Životní pojišťovny a penzijní společnosti	7	9	10	16	19

Zdroj: ISB - Annual Report about Insurance and Private Pension Activities in Turkey. Vlastní zpracování.

Podle předepsaného pojistného je možné sestavit pořadí komerčních pojišťoven a jejich podíl na pojistném trhu. Následující tabulka 18 ukazuje velikost předepsaného pojistného prvních deseti pojišťoven v roce 2008. Mezi tři pojišťovny s rozhodujícím postavením patřily pojišťovna Axa (10,55 %), pojišťovna Anadolu (9,93 %) a na třetím místě se s podílem 7,69 % umístila pojišťovna Allianz.

Tab. 18 Koncentrace pojistného trhu v roce 2008 (v TL, %)

Pořadí	Pojišťovna	Předepsané pojistné (TL)	Podíl na trhu (v %)
1.	Axa	1 234 024 889	10,48
2.	Anadolu	1161 386 191	9,86
3.	Allianz	905 223 790	7,69
4.	Ak Sigorta	829 205 209	7,04
5.	Gunes	709 619 300	6,03
6.	Ergo Isvicre	698 302 708	5,93
7.	Yapi Kredi	631 535 816	5,36
8.	Basak Groupama	524 458 614	4,45
9.	Eureko	478 515 051	4,06
10.	T.Genel	345 684 100	2,94
Celkový podíl na trhu		7 517 955 668	63,84 %

Zdroj: AIRCT [online]. [cit. 15.11.2009]. Dostupné z: <http://www.tsrsb.org.tr/tsrsb_eng/newbranchesformation20084>. Vlastní zpracování.

K 31. 12. 2008 bylo v pojišťovnách a zajišťovnách zaměstnáno 16 069 zaměstnanců. Odhaduje se však, že na pojistném trhu působí více jak 50 000 osob, včetně pojišťovacích agentů, makléřů a likvidátorů. Počet zaměstnaných osob rok od roku stoupá. Tento vývoj potvrzuje nastolený trend růstu v odvětví pojišťovnictví.

Tab. 19 Počet zaměstnanců v sektoru pojišťovnictví v letech 2004 – 2008

	2004	2005	2006	2007	2008
Počet zaměstnanců v pojišťovnách a zajišťovnách	12 140	12 851	13 617	15 138	16 069
Neživotní pojišťovny	6 147	6 349	6 913	7 553	8 406
Životní pojišťovny, penzijní společ.	5 801	6 317	6 512	7 384	7460
Zajišťovny	192	185	192	201	203

Zdroj: ISB - Annual Report about Insurance and Private Pension Activities in Turkey. Vlastní zpracování.

4.5 Komparace vybraných ukazatelů Tureckého pojistného trhu a ČR

Pro hlubší porovnání jsem vybrala tři základní ukazatele. Prvním ze základních charakteristik pojistného trhu je předepsané pojistné. Tento ukazatel odráží zájem o pojištění a jeho jednotlivé druhy. Pro lepší srovnání doplním objem předepsaného

pojistného o ukazatel pojištěnosti a ukazatel předepsaného pojistného na jednoho obyvatele, jehož výhodou je, že není ovlivněn velikostí HDP.

Předepsané pojistné v posledních pěti letech v obou zemích udržovalo rostoucí tempo. V roce 2008 se obě země pohybovaly téměř na podobné úrovni. Turecké předepsané pojistné však rostlo rychlejší tempem, oproti roku 2004 se celkové pojistné zvýšilo o 74 % a oproti České republice rostlo více jak 3 x rychleji (viz tab. 20 a obr. 25), což je dáno celkově vyšší ekonomickou vyspělostí a situací na pojistném trhu v ČR. Turecko v porovnání s ČR dosahuje v odvětví pojišťovnictví nízkých hodnot. Tento rozdíl je patrný v další analýze.

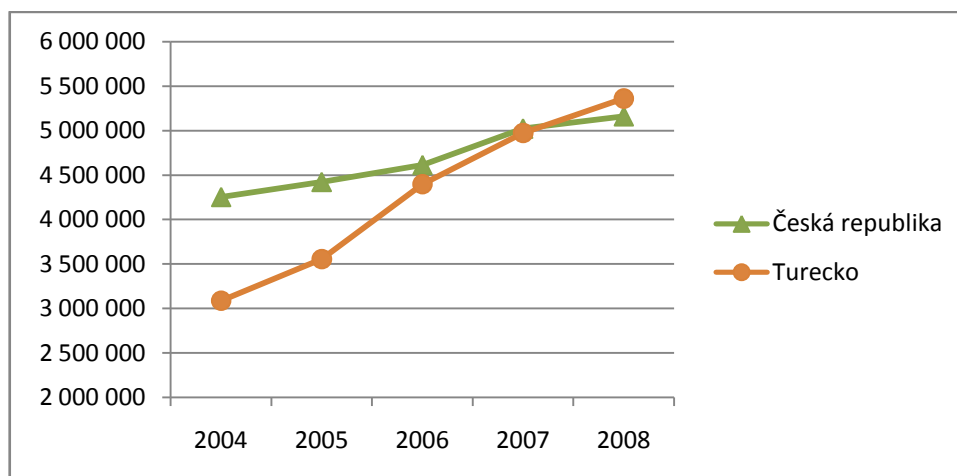
Tab. 20 Porovnání předepsaného pojistného v Turecku a ČR v letech 2004 – 2008
(v tis. EUR)

ČR²⁹	2004	2005	2006	2007	2008	index 08/04
životní	1 670 168	1 698 631	1 784 749	2 045 752	2 126 790	1,27
neživotní	2 583 684	2 725 303	2 829 766	2 976 010	3 033 775	1,17
CELKEM	4 253 852	4 423 934	4 614 515	5 021 763	5 160 565	1,21
Turecko³⁰						
životní	556 921	565 141	630 569	605 827	717 208	1,29
neživotní	2 530 758	2 991 501	3 768 367	4 368 226	4 642 887	1,83
CELKEM	3 087 679	3 556 642	4 398 936	4 974 053	5 360 096	1,74

Zdroj: ČAP [online]. [cit. 15. 11. 2009]. Dostupné z: < <http://www.cap.cz/ZobrazFolder.aspx?folder=Lists%2fMenu+Verejneho+webu%2fPojistn%c3%bd+trh>>, Výroční zpráva AIRCT 2008. Vlastní zpracování.

²⁹ Pro výpočet ukazatelů České republiky byl použit kurz ČNB ze dne 30. 10. 2009. Kurz: 26,665 CZK/EUR.

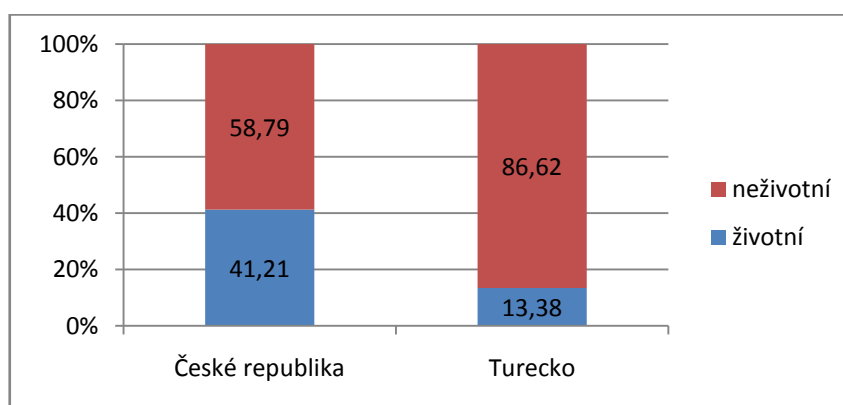
³⁰ Pro výpočet ukazatelů Turecké republiky byl použit kurz CBRT ze dne 30. 10. 2009. Kurz: 2,1977 TL/EUR.

Obr. 25 Vývoj celkového předepsaného pojistného v Turecku a ČR 2004 – 2008 (v tis. EUR)

Zdroj: ČAP [online]. [cit. 15. 11. 2009]. Dostupné z: < <http://www.cap.cz/ZobrazFolder.aspx?folder=Lists%2fMenu+Verejneho+webu%2fPojistn%c3%bd+trh> >, Výroční zpráva AIRCT 2008. Vlastní zpracování.

Celosvětový trend zvyšování podílu životního pojištění se částečně, i když ne plnou měrou, projevil i na českém pojistném trhu. Hlavním důvodem růstu životního pojištění je změna v jeho významu. Dřívější přístup k životnímu pojištění jako nástroje krytí rizika úmrtí se postupně mění v pojetí spíše spořicího nástroje, jehož hlavním úkolem je kumulace finančních prostředků na stáří. V porovnání s českým pojistným trhem je podíl předepsaného životního pojištění v Turecku na nižší úrovni (obr. 26). Dá se však předpokládat, že tento podíl životního pojištění, hlavně díky velkému počtu obyvatel Turecka, bude růst.

Obr. 26 Podíl životního a neživotního pojistného na celkovém předepsaném pojistném v roce 2008 (v %)

Zdroj: ČAP – Výroční zpráva 2008, Výroční zpráva AIRCT 2008. Vlastní zpracování.

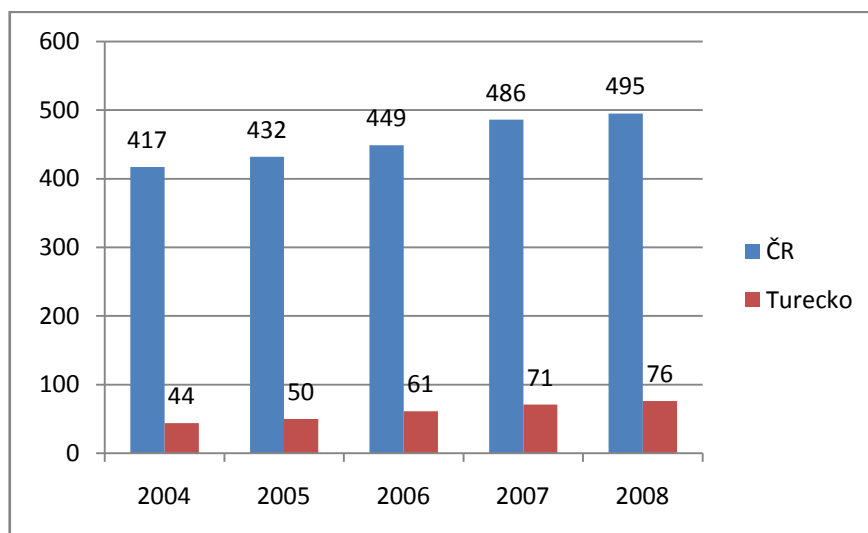
Tab. 21 Porovnání vývoje turecké a české pojištěnosti v letech 2004 – 2008 (v %)

	2004	2005	2006	2007	2008
Turecko	1,21	1,2	1,28	1,28	1,24
Česká republika	4	3,92	3,79	3,76	3,7

Zdroj: Výroční zpráva AIRCT 2008, TURKSTAT, ČAP, ČSÚ. Vlastní zpracování.

I když ČR vykazuje vyšší míru pojištěnosti, projevuje se u ní negativní trend poklesu tohoto ukazatele po celé období pěti let (tab. 21). V porovnání s průměrnou hodnotou Evropské unie – *kolem 8 %*³¹ – jsou průměrné roční hodnoty obou zemí na velmi nízké úrovni.

Pro celkové a jasnější srovnání vyhodnotím poslední ukazatel, kterým je vývoj předepsaného pojistného na jednoho obyvatele (obr. 27). V roce 2008 ČR vykazovala 6,5 krát vyšší hodnoty než Turecko - předepsané pojistné na obyvatele v roce 2008 v ČR odpovídalo hodnotě EUR 495, v Turecku to bylo pouze EUR 76. V porovnání s EU, kde je průměrná hodnota pojistného na obyvatele odpovídá hodnotě „EUR 2 007“³², však obě země hodně ztrácí.

Obr. 27 Vývoj celkového předepsaného pojistného na 1 obyvatele v letech 2004 – 2008 (v EUR)

Zdroj: Výroční zpráva AIRCT 2008, TURKSTAT, ČAP, ČSÚ. Vlastní zpracování.

^{31, 32} Výroční zpráva, 2008 [online]. Česká asociace pojišťoven [citace: 2009-10-18]. Dostupný z: http://www.cap.cz/Zpravy.aspx?list=DOKUMENTY_01&zobrazeni=pro+web+V%c3%bdro%c4%8dn%c3%ad+zpr%c3%alvy.

5 BURZA A OBCHODOVÁNÍ S CENNÝMI PAPÍRY

Jak již bylo zmíněno v kapitole 2, hlavním orgánem, který reguluje trh s cennými papíry a dohlíží nad dalšími institucemi působícími na tomto trhu, je Capital Markets Board of Turkey, CMB (Komise pro turecký kapitálový trh).

Mimo jiné CMB dohlíží i nad působením těchto burz:

- Burza cenných papírů Istanbul – ISE (Istanbul Stock Exchange),
- Turecká burza derivátů – TurkDex (Turkish Derivatives Exchange),
- Burza zlata Istanbul – IGE (Istanbul Gold Exchange).

Všechny výše zmíněné burzy disponují pravomocí regulovat své vlastní trhy a stanovují podmínky, jakým způsobem se na daných burzách obchoduje. Díky rozsáhlosti tématu se v dalším textu zabývám obecnou legislativní úpravou působení burzy a podrobněji se zaměřuji na působení Burzy cenných papírů v Istanbulu.

5.1 Legislativní úprava upravující působení burzy v Turecku

Podle ustanovení vlády, které vešlo v platnost prostřednictvím zákona č. 91 v roce 1983, je burza veřejná instituce založená jako právnická osoba, která má oprávnění k nákupu a prodeji akcií a cenných papírů. Ke své činnosti potřebuje povolení od Ministerstva financí, které může být vydáno jen na základě doporučení Komise pro kapitálový trh (CMB).

Členy burzy se mohou stát fyzické a právnické osoby, které splňují následující podmínky:

- investiční a rozvojové banky, které k obchodování na burze získají povolení od Komise pro kapitálový trh (CMB);
- banky v Turecku, které provádějí svou činnost podle bankovního zákona a které obdržely od CMB povolení k obchodování na burze;
- makléřské společnosti, které od CMB získaly speciální certifikát;

- zprostředkovatelé, kteří jsou fyzickými osobami a splňují určité kvalifikační požadavky (jako např. dosažené vysokoškolské vzdělání, 3 roky praxe na burze a další) a obchodují se svěřenými finančními prostředky, jejichž výše je stanovena CMB, se mohou na základě povolení, které jim bylo přiděleno CMB na základě doporučení burzovní Výkonné rady, stát členy burzy.

Členové burzy mohou rovněž jmenovat své zástupce. Je nezbytně nutné, aby členové přesně definovali, jaká osoba je bude zastupovat a informovali o tom, burzu. Členové burzy a jejich zástupci mohou podle svých potřeb využívat asistenty a další servisní personál, ale počet těchto osob nesmí být vyšší, než stanoví burzovní Výkonná rada. Zástupci a asistenti musí splňovat určité podmínky stanovené zákonem (např. se musí jednat o obyvatele Turecka, musí jim být víc než 25 let, mají příslušnou kvalifikaci, nespáchali trestný čin, jakož i další podmínky).

Členové burzy mohou na základě zásad stanovených v zákoně nakupovat a prodávat pod svým vlastním jménem a na svůj účet, nebo pod vlastním jménem a na účet někoho jiného, anebo cizím jménem a na účet někoho jiného. Za účelem pokrytí škod, které mohou svou činností členové burzy způsobit svým klientům nebo burze, musí na účet CBRT složit garanci v podobě hotovosti nebo snadno směnitelných státních dluhopisů. Výše garance je stanovena CMB na základě velikosti prováděných obchodů a na základě doporučení burzy, na které bude daný subjekt působit. Pokud členové neposkytnou tuto garanci, není jim obchodování na burze povoleno.

Mezi hlavní orgány, které na burze působí, patří General Assembly (Valná hromada), Executive Council of the Exchange (Výkonná rada burzy), Audit Committee (Výbor pro audit) a další výbory - Výbor pro kotaci, Výbor pro udržování disciplíny, Výbor pro řešení sporů.

Valná hromada

Valná hromada je nejvyšším rozhodovacím orgánem burzy. Usnesení přijaté valnou hromadou vstupuje v platnost po schválení CMB, nebo pokud toto usnesení CMB nestihne schválit do 30 dnů, vstoupí v platnost po uplynutí této lhůty. K hlavním povinnostem a

pravomocem valné hromady patří schvalování předpisů, přijímání rozhodnutí v souladu s předpisy, kontrolování a schvalování výročních zpráv, jmenování a odvolávání členů Výkonné rady a další.

Výkonná rada

Výkonná rada se skládá z pěti osob – čtyř členů a předsedy. K jejím hlavním povinnostem a pravomocem patří:

- příprava všech druhů vnitřních předpisů;
- schvalování žádostí souvisejících s kótováním akcií a dluhopisů;
- zajištění řádného provozu burzy na základě stanovených pravidel a předpisů;
- zřizování specializovaných výborů;
- příprava a zveřejňování burzovních statistik a další.

[41], [44]

5.2 Burza cenných papírů Istanbul

Istanbul Stock Exchange – ISE (Burza cenných papírů Istanbul) byla založena 26. prosince 1985 a na trhu začala působit 3. ledna 1986. Hlavním důvodem jejího založení bylo zajistit, aby cenné papíry byly obchodovány v bezpečném a stabilním prostředí. 2. listopadu 2007 byl předsedou ISE jmenován Hüseyin Erkan. [30]

Podle předpisů ISE, se jejími členy mohou stát subjekty, které od CMB obdržely povolení opravňující je k působení na kapitálovém trhu. Pokud se tyto subjekty rozhodnou obchodovat na trzích ISE, musí požádat o licenci, kterou uděluje Výkonná rada ISE. Písemná žádost musí obsahovat:

- přesné uvedení segmentu burzovního trhu, na kterém chce subjekt působit;
- dokumenty, které prokazují, že žadatel o licenci splňuje podmínky stanovené předpisy ISE;
- notářsky ověřenou kopii osvědčení získaného od CMB. [43]

Na základě žádosti o členství a jeho posouzení Výkonná rada schválí členství žadatele. Po schválení je mu vydán tzv. členský burzovní certifikát, v němž je přesně definováno, na kterých trzích může zprostředkovatel působit. [43]

K 9. 11. 2009 na ISE působilo celkem 144 členů, z toho 103 byly makléřské společnosti, 11 investičních a rozvojových bank a 30 bank komerčních. [30]

Všichni členové burzy jsou povinni dodržovat zásady a pravidla obsažené v řádu ISE a příslušné právní předpisy. K těmto zásadám a pravidlům patří i uložení garance u CBRT, platba členského vstupního poplatku a ročního členského poplatku ve výši, kterou stanoví výkonná rada ISE.

ISE nabízí místním i mezinárodním společnostem možnost investovat do různých produktů na organizovaném, transparentním a spolehlivém obchodním parketu. Veškeré operace jsou na ISE prováděné elektronicky a informace o trhu jsou oznamovány v reálném čase.

ISE trhy jsou uspořádány do 3 hlavních kategorií:

1. akciový trh;
2. trh s dluhopisy;
3. trh se zahraničními cennými papíry.

Nástroje kapitálového trhu, které představují majetkové právo nebo právo věřitele a jsou CMB označeny jako cenné papíry, mohou být obchodovány na burze. Výkonná rada ISE na základě schválení CMB stanovuje požadavky a principy, na základě kterých může být cenný papír přijat k obchodování na ISE. Společnost, která žádá o zařazení cenných papírů k obchodování na burze, je povinna vyplnit písemnou žádost a zaplatit poplatky spojené s obchodováním cenného papíru. Výše poplatku i druh žádosti jsou odvislé od druhu cenného papíru. [43]

Na akciovém trhu ISE jsou obchodovány akcie různorodých společností. Při založení burzy v roce 1986 byly obchodovány akcie 80 společností. Na konci roku 2008 se toto

číslo rozrostlo na 317. Celkový základní kapitál těchto společností odpovídal hodnotě TL 62,1 miliardy. [30]

Transakce na akciovém trhu jsou prováděny na těchto vybraných³³ trzích:

- Národní trh – na tomto trhu jsou obchodovány akcie společností, které splňují podmínky stanovené ISE. Na konci roku 2008 byly na tomto trhu obchodovány akcie 284 společností. Podmínky, které musí splnit společnost, jež chce obchodovat své akcie na ISE, jsou následující:
  - kritérium auditu - účetní závěrky společnosti za poslední tři roky musí projít nezávislým auditem;
  - doba podnikatelské činnosti – musí být delší než tři roky a finanční výsledky za tuto dobu musí být veřejně přístupné;
  - kritérium zisku - v posledních dvou letech musí společnost vykazovat zisk (nebo tržní hodnota volně obchodovatelných akcií musí být min. TL 45 mil., anebo poměr volně obchodovatelných akcií musí být min. 35 %);
  - vlastní kapitál - vlastní kapitál akcionářů z poslední nezávisle auditované účetní závěrky musí být nejméně TL 16 milionů;
  - tržní hodnota a poměr volně obchodovatelných akcií - tržní kapitalizace veřejně nabízených akcií společnosti musí být alespoň TL 24 milionů a poměr jmenovité hodnoty těchto akcií k splacenému základnímu kapitálu musí být minimálně 25% (je-li tento poměr nižší než 25%, tržní kapitalizace veřejně nabízených akcií musí být alespoň TL 45 milionů);
  - kritérium finanční struktury;
  - další kritéria – např. nesmějí existovat žádné soudní spory, které by mohly mít vliv na činnost společnosti.
- Vedlejší národní trh – na tomto trhu jsou obchodovány akcie malých a středních společností, které jsou dočasně nebo trvale vyřazeny z obchodování na národním trhu, anebo ty společnosti, které nesplňují podmínky kótování národního trhu. Na

---

³³ Kromě Národního trhu, Vedlejšího národního trhu a Nového ekonomického trhu jsou na ISE rozlišovány ještě další trhy, kterými se však blíže nebudu zabývat.

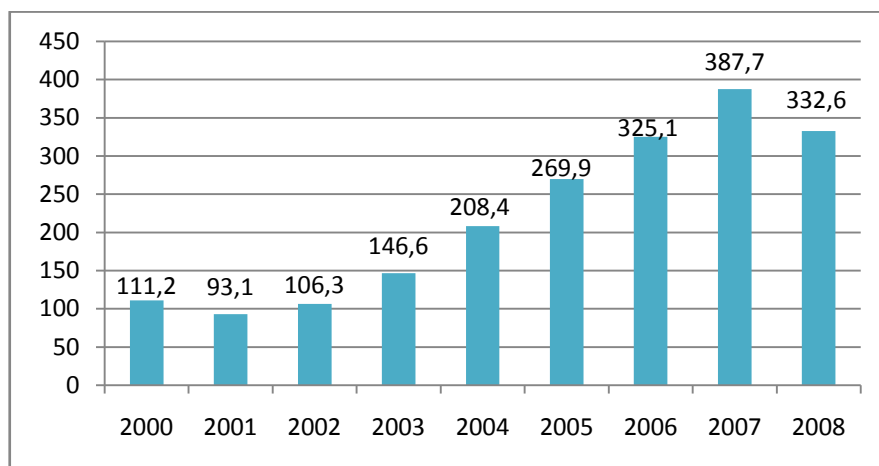
vedlejším národním trhu na konci roku 2008 byly obchodovány akcie 18 společností.

- Nový ekonomický trh – tento trh je zaměřen na společnosti, které podnikají v oblasti komunikací, elektroniky, internetu, počítačové výroby, softwaru a hardwaru a dalších podobných oblastí, které jsou přijaty Výkonnou radou ISE. Na tomto trhu na konci roku 2008 byly obchodovány akcie tří společností.

[30]

Hlavním smyslem působení vedlejšího národního trhu a nového ekonomického trhu je vytvořit další možnost, jakým způsobem financovat růstový potenciál obchodovaných společností. Jaké akcie budou obchodovány na výše zmíněných dvou trzích, závisí na rozhodnutí Výkonné rady ISE.

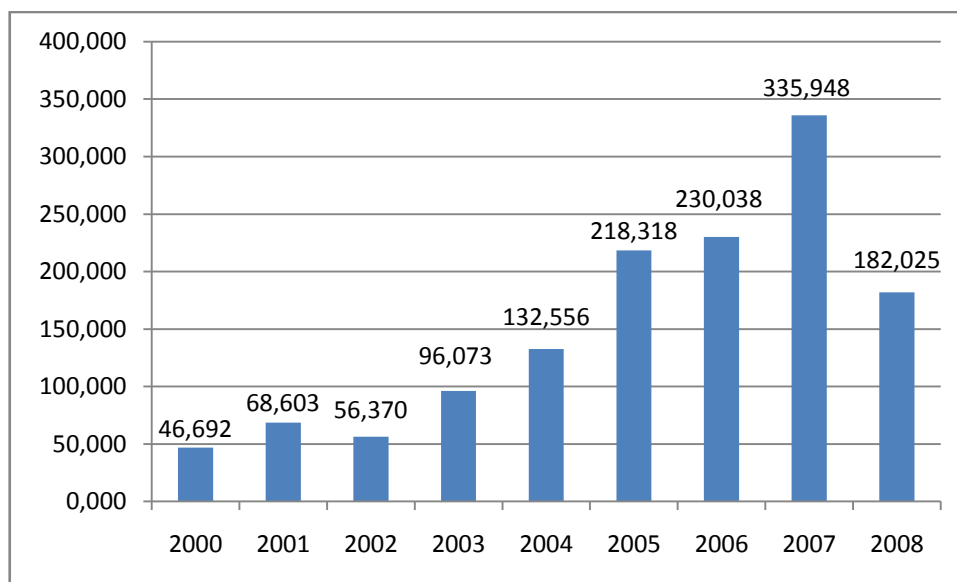
Obrázek 28 níže ukazuje vývoj celkového objemu obchodů na akciovém trhu ISE v letech 2000 – 2008. Jeho propad v roce 2001 byl způsoben krizí, která postihla celé turecké hospodářství. Od roku 2001 až do roku 2007 objemy obchodů zaznamenaly rostoucí trend. Až v roce 2008 došlo k propadu v obchodování o 14,2 %, což bylo způsobeno celosvětovou finanční krizí.

Obr. 28 Vývoj objemů obchodů na akciovém trhu ISE v letech 2000 – 2008 (v mld. TL)

Zdroj: CMB, Annual Report 2008. Vlastní zpracování.

Dalším důležitým ukazatelem, který se používá při hodnocení kapitálového trhu, je tržní kapitalizace³⁴. Její vývoj na tureckém trhu je zachycen na obr. 29. Opět v roce 2008 došlo k prudkému propadu. Investoři nedůvěřovali v trh a tržní hodnota akcií obchodovaných společností během roku 2008, zejména pak v posledních 3 měsících, radikálně klesala.

Obr. 29 Tržní kapitalizace společností obchodovaných na ISE v letech 2000 – 2008 (v mld. TL)

Zdroj: CMB, Annual Report 2008, vlastní zpracování

³⁴ Tržní kapitalizace představuje potenciál daného trhu, tzn. je dán násobkem počtu obchodovatelných emisí a jejich tržní cenou. Při hodnocení je tak třeba rozlišovat skutečné objemy obchodů od potenciálních obchodů, charakterizovaných tržní kapitalizací. [41]

ZÁVĚR

Turecko je parlamentně demokratický stát, který byl v roce 2005 Evropskou komisí označen jako fungující tržní ekonomika. Jedná se o dynamicky se rozvíjející ekonomiku strategicky umístěnou mezi Evropou a Asií, která si vysloužila označení jako most mezi Východem a Západem. V roce 2008 disponovala tato země HDP vyšším jak USD 740 miliard, což ji řadí mezi 20 největších ekonomik na světě. Na začátku 21. století prošla hlubokou hospodářskou krizí, ze které si ji však podařilo úspěšně zotavit, a nebýt celosvětové krize, nejspíš by pokračovala v nastoleném trendu ekonomického růstu. Příznivá demografická struktura a malá nasycenost trhu jsou faktory, které jsou zárukou dalšího růstu. Podle nejnovějších statistik z celkového počtu 71 517 100 obyvatel je polovina obyvatel mladších 30-ti let. Tato mladá spotřebitelská základna je pro celé Turecko katalyzátorem pro celkový hospodářský růst.

Zásadním rokem pro Tureckou republiku byl rok 2005, kdy bylo zahájeno vyjednávání o přistoupení Turecka do Evropské unie, a začaly do země plynout finanční prostředky poskytované EU. Tato finanční pomoc plynoucí z fondů evropské unie, má Turecku pomoci při plnění přístupových kritérií. Na druhou stranu se však Turecko potýká s celou řadou problémů. Je často kritizováno za velké ekonomické rozdíly mezi východní a západní částí země, problémy týkající se nedodržováním lidských práv či postojů ke kyperské otázce.

Celá finanční soustava Turecké republiky je v porovnání s rozvinutými zeměmi označována jako ne příliš silný trh. BAT označila finanční sektor Turecka z hlediska mezinárodního srovnání jako sektor poměrně malý, který postrádá hloubku z hlediska různorodosti poskytovaných služeb i institucí. Je nutné podotknout, že z dlouhodobého pohledu však finanční sektor nabízí významný potenciál. Schopnost růstu celé finanční soustavy se v posledních letech ukázal jako reálný. Nebýt celosvětové krize nastolené tempo růstu by nejspíš pokračovalo i nadále.

Soustava regulace a dohledu nad celou finanční soustavou je rozdělena podle pole působnosti jednotlivých regulovaných institucí. Zvlášť je regulováno bankovníctví,

pojišťovnictví i finanční trh. Na rozdíl od České republiky turecká centrální banka nevykonává žádnou činnost, která by souvisela s dohledem a regulací bank a pojišťoven. Banky, pojišťovny i další instituce působící ve finanční soustavě jsou sdružovány v asociacích. Právní legislativa země, finanční sféru nevyjímaje, se po zahájení přístupových rozhovorů do EU v roce 2005, začíná harmonizovat s evropskými normami.

Bankovní sektor prošel v posledních 10 letech významnými změnami. Po ekonomické krizi, která celé Turecko postihla na konci 20. století, se banky potýkaly s vážnými existenčními problémy. Vláda proto přistoupila k celkové restrukturalizaci bankovního sektoru. Změny týkající se provozní a finanční přeměny státních bank, cíle související s ozdravením finanční struktury bank a přeměna bankovní legislativy přispěly k postupnému růstu celého bankovního sektoru v posledních letech. Díky těmto radikálním zásahům a pozitivní skladbě položek celkové bilance bankovního sektoru nebyly dopady celosvětové krize tak dramatické.

Sektor pojišťovnictví, podobně jako bankovníctví, rostl rychlým tempem. Za posledních pět let vzrostlo celkové předepsané pojistné téměř dvakrát. Dalších ukazatelů pojistného trhu, mezi které lze zařadit celkovou bilanční sumu, počet uzavřených pojistných smluv či počet zaměstnanců, celkový růst pojistného trhu potvrzují. Celková úroveň pojistného trhu se však s evropskými zeměmi nemůže srovnávat. Jak celková pojištěnost, tak předepsané pojistné na obyvatele jsou jak oproti průměru evropských zemí tak České republiky na nižší úrovni. Díky příznivé demografické struktuře a nízké míře celkové pojištěnosti má turecký pojistný trh velký prostor pro další růst. Velký růstový potenciál skrývá životní pojištění.

Podobný trend vývoje lze zaznamenat i u obchodování s akcemi na Burze cenných papírů v Istanbulu. Burza byla založena v roce 1983 a od roku 2001 až do konce roku 2007 objem obchodovaných akcií stále rostl. Jako u všech odvětví, tak i na burze došlo v roce 2008 k propadu a k poklesu obchodů. Celkový trend v růstu obchodování ukazuje i růst počtu obchodovaných společností.

Celý turecký finanční sektor má velký potenciál, který by mohl dále růst. Je pravděpodobné, že díky poměrně stabilní politické situaci, harmonizaci právní legislativy s evropskými standardy či vidině nenasycených trhů začne do země proudit kapitál dalších zahraničních investorů, který růst finančního sektoru jen podpoří. Banky i pojišťovny by se měly orientovat na potřeby svých klientů, kteří jsou motorem rozvoje těchto trhů. Podle mého názoru je velký růstový potenciál ukryt i v tzv. islámském bankovníctví a bude zajímavé pozorovat, jakým směrem povede jeho další vývoj.

Námět diplomové práce se mi v průběhu jejího zpracování stal zajímavou zkušeností a hlavně výzvou. Zpracování diplomové práce mi nikterak neulehčila odborná zahraniční literatura, která byla mým hlavním zdrojem informací. Na druhou stranu je nutné podotknout, že každodenní překlady mi byly profesním a odborným přínosem ve smyslu dalšího zdokonalování jazykových znalostí. Téma mé diplomové práce je poměrně rozsáhlé, přesto věřím, že se mi podařilo splnit základní cíl mé práce, a to a popsat činnost jednotlivých subsystémů a zachytit základní trendy ve vývoji celého finančního sektoru.

SEZNAM LITERATURY

CITACE

PUBLIKACE

- [1] ČEJKOVÁ, V., *Pojistný trh*. 1. vyd., Praha: Grada, 2002. 119 s. ISBN 80-247-0137-5.
- [2] DUCHÁČKOVÁ, E., *Principy pojištění a pojišťovnictví*. 1. vyd., Praha: Ekopress, 2003. 178 s. ISBN 80-86119-67-X.
- [3] GERGELOVÁ, A., Členství Turecka v EU – výzva pro obě strany. In *Turecko a Evropská Unie: česká a turecká perspektiva*, 1. vyd., Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. Kapitola 2, s. 29-46. ISBN 978-80-244-1875-9.
- [4] GOTTSCHLICH J. a ZAPTCIOGLU D. *Turecko*. 5. vyd. Ostfildern: Mairdumont, 2008. 131 s. ISBN 978-3-8297-6584-8.
- [5] LANDOROVÁ, A., JÁČOVÁ, H., DUBOVÁ, M., ŠIMÍKOVÁ, I., ČECHLOVSKÁ, Š., *Cenné papíry a finanční trhy*. 1. vyd., Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2005. 291 s. ISBN 80-7083-920-1.
- [6] REVENDA, Z., a kolektiv. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 1. vyd., Praha: Management Press, 1996. 613 s. ISBN 80-85943-06-9.
- [7] SŮVOVÁ, H., a kolektiv. *Specializované bankovníctví*. 1. vyd., Praha: Bankovní institut, a. s., 1997. 398 s. ISBN 80-902243-2-6.
- [8] ŠIMÍKOVÁ, I., *Finance a bankovníctví*. 1. vyd., Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004. 209 s. ISBN 80-7083-898-1.

INTERNETOVÉ ZDROJE - výroční zprávy

- [9] *Annual Report, 2008* [online]. Association of the Insurance and Reinsurance Companies of Turkey [citace: 2009-10-18]. Dostupný z: <http://www.tsrsb.org.tr/tsrsb/106046_TS_REASURANS_FAALİYET_RAPORU_2008.pdf>.
- [10] *Annual Report 2008* [online]. BRSA, březen 2009 [citace: 2009-10-01]. Dostupný z: <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/english/About_Us/Annual_Reports/6513_Annual_Report_2008.pdf>.
- [11] *Annual Report 2008* [online]. Savings Deposit Insurance Fund, březen 2009 [citace: 2009-10-01]. Dostupný z: <<http://www.tmsf.org.tr/documents/reports/en/annrep2008.pdf>>.
- [12] *Annual Report about Insurance and Private Pension Activities in Turkey* [online]. Insurance Supervision Board [citace: 2009-10-18]. Dostupný z: <<http://www.treasury.gov.tr/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=navurl://e7805e8da34e87ac6b4612ac63b57801&LightDTNKnobID=385097062>>.
- [13] *Banks in Turkey 2008* [online]. The Banks Association of Turkey, květen 2009 [citace: 2009-10-15]. Dostupný z: <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar_eng/Yayinlar/Dokumanlar/Turkish_Banking_System_2008.pdf>.
- [14] *BRSA Organization* [online]. [citace: 2009-10-01]. Dostupný z: <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/english/About_Us/About_BRSA/2638mission.pdf>.
- [15] *Public debt management report 2009*, [online]. Prime Ministry Undersecretariat of Treasury [citace: 2009-10-15]. Dostupný z: <http://www.treasury.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/Treasury%20Web/Research&Data/Public%20Debt%20Management%20Report/KBYR_2009_ENG.pdf>.
- [16] *Souhrnná teritoriální informace Turecko* [online]. Business Info.cz, říjen 2010 [citace: 2009-10-05]. Dostupný z: <<http://services.czechtrade.cz/pdf/sti/turecko-2009-03-19.pdf>>.

- [17] *Structural Developments in Banking, Annual Report* [online]. BRSA, prosinec 2009 [citace: 2009-11-15]. Dostupný z: <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/english/Reports/Structural_Developments/7019BYG_3_2008.pdf>.
- [18] *The Financial System and Banking Sector in Turkey* [online]. Association of Turkey, říjen 2009 [citace: 2009-10-15]. Dostupný z: <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/The_Financial_System_and_Banking_Sector_in_Turkey.pdf>.
- [19] *The Financial Stability Report* [online]. Central bank of Turkey květen 2009 [citace: 2009-10-13]. Dostupný z: <<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/eng/>>.
- [20] *Výroční zpráva, 2008* [online]. Česká asociace pojišťoven [citace: 2009-10-18]. Dostupný z: <http://www.cap.cz/Zpravy.aspx?list=DOKUMENTY_01&zobrazeni=pro+web+V%c3%bdro%c4%8dn%c3%ad+zpr%c3%a1vy>.
- [21] *50th Anniversary of The Banks Association of Turkey and Banking System "1958-2007"* [online]. Association of Turkey, březen 2009 [citace: 2009-10-01]. Dostupný z: <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar_eng/Yayinlar/Dokumanlar/TBB50_english.pdf>.

OSTATNÍ INTERNETOVÉ STRÁNKY

- [22] *Association of the Insurance and Reinsurance Companies of Turkey* [online]. [citace: 2009-10-15]. Dostupný z: <http://www.tsrsb.org.tr/tsrsb_eng>.
- [23] *Business Info* [online]. [citace: 2009-09-20]. Dostupný z: <<http://www.Businessinfo.cz/cz/sti/turecko-zakladni-informace-o-teritoriu/1/1000802/>>.
- [24] *Capital Markets Board of Turkey* [online]. [citace: 2009-10-27]. Dostupný z: <<http://www.cmb.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=0&pid=0>>.
- [25] Central Bank of the Republic of Turkey [online]. [citace: 2009-11-16]. Dostupný z: <<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/eng/index.html>>.

- [26] *European Commission* [online]. [citace: 2009-09-25]. Dostupný z: <http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/economic_profile_en.htm>.
- [27] *European Commission* [online]. [citace: 2009-09-27]. Dostupný z: <http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accesion_process/criteria/index_en.htm>.
- [28] *European Commission* [online]. [citace: 2009-09-27]. Dostupný z: <http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/relation/index_en.htm>.
- [29] *IFLR1000, The new Insurance Law – Muharrem Küçük and Fatih Yigit* [online]. [citace: 2009-10-15]. Dostupný z <<http://www.iflr1000.com/LegislationGuide/140/The-new-Insurance-Law.html>>.
- [30] *Istanbul Stock Exchange* [online]. [citace: 2009-10-29]. Dostupný z: <<http://www.ise.org/Home.aspx>>.
- [31] MANSOOR, M. Islámské finančníctví [online]. [citace: 2009-11-05]. Dostupný z: <www.maitah.com/wp-content/islamske-financnictvi.doc>.
- [32] MAREŠOVÁ, Sandra. Cesta Turecka do EU - problematika vstupu [online]. [cit. 2009-09-28]. Dostupné z: <<http://www.e-polis.cz/evropska-unie/280-cesta-turecka-do-eu-problematika-vstupu.html>>.
- [33] NĚMEC, Petr. Islámské bankovníctví [online]. Bankovní poplatky.com [citace: 2009-11-05]. Dostupný z: <<http://www.bankovnipoplatky.com/islamske-bankovnictvi--8734.html>>.
- [34] *OECD* [online]. [citace: 2009-10-20]. Dostupný z: <<http://www.oecd.org/dataoecd/60/11/38385387.pdf>>.

- [35] *SFINANCE.CZ* [online]. [citace: 2009-10-15]. Dostupný z: <<http://www.sfinance.cz/zpravy/finance/200915-stabilita-domacich-bank-merena-kapitalovou-primerenosti/>>.
- [36] *The World Bank* [online]. [citace: 2009-09-25]. Dostupný z: <http://devdata.worldbank.org/AAG/tur_aag.pdf>.
- [37] *The World Bank* [online]. [citace: 2009-09-25]. Dostupný z: <<http://www.worldbank.org.tr/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYEXTN/0,,contentMDK:20630704~menuPK:361720~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:361712,00.html>>.
- [38] *Wikipedia* [online]. [citace: 2009-09-20]. Dostupný z: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Turkey>>.

PRÁVNÍ LEGISLATIVA

- [39] *The Constitution of the Republic of Turkey* [online]. [citace: 2009-09-22]. Dostupný z: <http://www.anayasa.gov.tr/images/loaded/pdf_dosyalari/THE_CONSTITUTION_OF_THE_REPUBLIC_OF_TURKEY.pdf>.
- [40] *Banking Law No. 5411* [online]. [citace: 2009-10-01]. Dostupný z: <<http://www.tbb.org.tr/english/v12/legislation.htm>>.
- [41] *Decree Law No. 91 Pertaining Stock Exchanges* [online]. [citace: 2009-10-29]. Dostupný z: <http://www.ise.org/Libraries/AboutUs_LegalGround/Decree_Law_No_91_Pertaining_to_Stock_Exchanges.sflb.ashx>.
- [42] *Insurance Law No. 5684* [online]. [citace: 2009-10-15]. Dostupný z: <http://www.tsrsb.org.tr/tsrsb_eng/Legislation/Insurance%20Law/>
- [43] *Istanbul Stock Exchange Regulation, No 22559* [online]. [citace: 2009-10-29]. Dostupný z: <<http://www.ise.org/Regulations/Bylaws.aspx>>.

- [44] *Regulations Pertaining to the Foundation of Stock Exchanges and Their Principles of Operation (General Regulation), No. 18537* [online]. [citace: 2009-10-29]. Dostupný z: <<http://www.ise.org/Regulations/Bylaws.aspx>>.
- [45] *Regulation on Deposits and Participation Funds Subject to Insurance and Premiums Collected by Saving Deposit Insurance Fund* [online]. [citace: 2009-10-05]. Dostupný z: <<http://www.tmsf.org.tr/documents/mevzuat/en/DepInsPR.pdf>>.
- [46] *The Law on the Central Bank of the Republic of Turkey, No 1211* [online]. [citace: 2009-10-05]. Dostupný z: <<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/eng/>>.

OSTATNÍ BIBLIOGRAFIE

Annual Report 2008 [online]. Capital Markets Board of Turkey [citace: 2009-10-27]. Dostupný z: <<http://www.cmb.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=2&pid=3>>.

Financial Markets Report, March 2009 [online]. BRSA, březen 2009 [citace: 2009-11-15]. Dostupný z: <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/english/Reports/Financial_Markets_Report/6986FPR_March_2009.pdf>.

KRÁL, D., *Bulharsko, Rumunsko... a kdo dále?: perspektivy dalšího rozšíření Evropské unie ze strany nových členských zemí a čekatelů*. 1. vyd., Praha: Institut pro evropskou politiku Europeum, 2007. 113 s. ISBN 80-86993-06-X.

LANDOROVÁ, A., JÁČOVÁ, H., DUBOVÁ, M., ČECHLOVSKÁ, Š., *Obchodní bankovníctví*. 2. vyd., Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 218 s. ISBN 978-80-7372-191-6.